

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Магістерська робота

ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ – МАГІСТР

на тему: **«ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД»**

Виконала: студентка 2-го року
навчання,
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Сиса Марина Дмитрівна

Керівник: Дадашова П. А.,
кандидат економічних наук

Рецензент: Цапін А.О.

Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: Донкоглова Н.А.
«_____» _____ 2021 р.

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ	7
1.1. Грошові перекази як новий чинник впливу на збагачення населення	7
1.2. Макро- та мікроекономічні підходи взаємодії грошових переказів мігрантів та економіки.....	14
1.3. Емпіричні дослідження впливу грошових переказів мігрантів на економічну ситуацію	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВЗАЄМОДІЇ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТА ЕКОНОМІК З РІЗНИМ РІВНЕМ РОЗВИТКУ	28
2.1. Досвід та становлення України як країни-реципієнта грошових переказів мігрантів	28
2.2. Залежність від грошових переказів мігрантів як основа чи тягар довгострокового економічного зростання.....	36
2.2.1. Грошові перекази мігрантів як засіб зменшення бідності у Бангладеші .	36
2.2.2. Негативні наслідки для Таджикистану через залежність від грошових переказів	42
2.3. Взаємозв'язок наслідків світової пандемії COVID-19 та розміру міжкордонних приватних грошових трансфертів.....	48
2.4. Інструменти збільшення грошових переказів та використання міграційних процесів як стимулятор економічного зростання країн.....	56
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВПЛИВУ ПРИВАТНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТА ЗБАГАЧЕННЯ КРАЇНИ.....	63

3.1. Загальна характеристика панельної векторної авторегресійної моделі	63
3.2. Визначення змінних використаних для моделювання	67
3.3. Аналіз отриманих результатів	73
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Сучасні мігранти стали вагомим елементом робочої сили нового виду – високоефективної через свою вмотивованість, що приносить додатковий вклад в розвиток підприємництва через залучення специфічних здібностей та культурних особливостей, а також стають джерелом фінансових ресурсів, що сприяють зростанню внутрішнього споживання в країнах-учасниках процесу.

Практика пересилки грошових переказів не є прерогативою якоїсь окремої країни. Робітники, що знаходяться поза межами власної держави зазвичай обирають такий тип заробітку через важке соціальне, економічне або політичне становище в їх країні походження, що єдиним варіантом отримання необхідної суми стає робота або життя за кордоном. Хоча використання грошових переказів відрізняється в різних регіонах, їх об'єми та потенціальний вплив на економіку, культуру та соціальну сферу усіх рівнів викликав вагому дискусію у міжнародній фінансовій спільноті. Згідно зі звітом Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку невеликі суми в розмірі 200 або 300 доларів, які кожен мігрант відправляє додому, складають близько 60% доходу домогосподарств їх сімей, а отримувачі витрачають близько 10% та 15% грошових переказів на освіту та інвестиції відповідно. Статистичні дані чітко визначають зростання важливості трудових мігрантів. Якщо в 1970 році на світовому рівні отримані особисті грошові перекази становили 1,9 млрд доларів США, то у 2019 вони зросли до 654,3 млрд доларів. Наслідки притоку та відтоку таких значних грошових потоків на економіку як країн, що приймають, так і тих, що одержують, наразі досліджуються.

Глобалізаційні процеси досить сильно вплинули на вільність пересування через кордони та швидкість адаптації людей в іноземному середовищі. Щорічні притоки вагомих сум грошових переказів, часто випереджають за розмірами кількість прямих іноземних інвестицій, особливо це стосується бідних країн, що розвиваються. Тож, **актуальність** даного дослідження полягає у тому, що нині грошові перекази стали інструментом впливу на економічне та соціальне

зростання держав різного ступеня розвитку, тож розуміння способів управління ними може стати важливим орієнтиром для побудови економічної політики аби мати можливість протистояти несприятливим подіям, які виникають в наслідок зовнішньоекономічної трудової міграції.

Метою даної роботи є проведення порівняльного аналізу міжнародного досвіду взаємозв'язків між грошовими переказами і економічним добробутом населення для розуміння ефекту волатильних глобальних процесів.

Завдання – розглянути теоретичні аспекти питання, опрацьовані міжнародними дослідниками, виявити основні наслідки впливу потоків грошових переказів, проведення емпіричного дослідження, що включає в себе моделювання, оцінку та аналіз результатів їх дії в часовому розрізі, а також виокремлення шляхів поліпшення теперішньої ситуації.

Предметом є особливості взаємозалежності між потоками грошових переказів та макроекономічними показниками різних країн, їх вплив на розвиток суспільства.

Об'єктом дослідження є грошові перекази та економічне зростання держав.

У роботі були використані такі **методи дослідження** як: спостереження та порівняння впливу об'ємів потоків грошових переказів на економічні показники різних країн, через аналіз та синтез створення уявлення про комплексний ефект на світові економіки досліджуваними чинниками, економетричне моделювання вивчених взаємозв'язків, метод гіпотез та припущень щодо майбутніх наслідків сучасних обставин.

Інформаційним програмним забезпеченням даної роботи виступає STATA, EViews та Microsoft Excel. STATA та EViews є комплексними статистичними пакетами програмного забезпечення, які надають все необхідне для аналізу та управління даними, побудови графіків. За допомогою Microsoft Excel було створено електронні таблиці для сортування та аналізу великого масиву даних. Теоретичну інформаційну базу становили робочі документації, аналітичні матеріали, статистичні звіти та дослідницькі статті таких

міжнародних організацій як Організація об'єднаних націй (ООН), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародна організація з міграції (МОМ), Світова організація торгівлі (СОТ) та Світовий Банк, а також Національні Банки деяких країн.

Науковий результат розширює відомі практичні положення про аналіз грошових переказів та економічного зростання та доповнює їх у контексті кризових процесів. Матеріали проведеного у роботі дослідження можуть стати у нагоді для подальшого вивчення специфіки країн, зокрема при аналізі впливу грошових переказів заробітчани на українське суспільство та макроекономічні показники. Результати магістерського дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності державного управління у сфері зовнішніх зносин і зовнішньоекономічної діяльності.

Тож, більш детальне дослідження цього явища зможе допомогти розробити сценарії для різної економічної ситуації, аби сприяти знаходження країнами нових шляхів використання потоків грошових переказів для покращення становища в державі.

Дана магістерська робота складається з трьох розділів: теоретичний, практичний та моделювання. У першому розділі розглядається грошові перекази як сучасний авторитетний чинник міжнаціонального взаємовпливу, їх особливості та теоретичне значення для економічного зростання країн, що було виведено на основі наукових робіт. Другий розділ присвячено наслідкам впливу таких грошових потоків на економічне становище держав, зокрема Бангладешу, Таджикистану та України, зміну їх пріоритетів та макроекономічних показників. У третьому розділі була створена експериментальна панельна векторна авторегресійна модель, що включає дані 19 країн за 1996 – 2019 роки для підтвердження теоретичних гіпотез на основі аналізованих світових подій щодо ефекту переказів на економічне зростання за допомогою контрольних змінних таких як безробіття, контроль корупції, урядова ефективність.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

1.1. Грошові перекази як новий чинник впливу на збагачення населення

Сучасне явище міграції має одну характерну відзнаку, вона генерує мільярдні фінансові потоки всередині і поза межами країн. Насправді, термін «мігрант» не зафіксований у міжнародному праві, тож в даній роботі під поданим терміном буде використовуватися визначення Міжнародної організації з міграції. Отож, мігрант – це « ...особа, яка виїжджає зі свого місця звичайного проживання в країні чи через міжнародний кордон, тимчасово чи постійно, і з різних причин. Цей термін включає низку чітко визначених правових категорій людей, таких як трудові мігранти; особи, чиї конкретні типи перевезень визначені законодавчо, наприклад, контрабандні мігранти; а також тих, чий статус чи спосіб пересування не визначені конкретно міжнародним правом, наприклад, іноземні студенти.» [1] [2].

Грошовими переказами мігрантів за визначенням Міжнародного Валютного Фонду (МВФ) називають грошові трансферти, частина готівкового заробітку або товари, які мігранти надсилають додому для утримання своїх сімей [3].

Посібник з платіжного балансу та міжнародних інвестицій визначає, що особисті грошові перекази складаються з особистих трансфертів та одержаного доходу. Особисті трансфери містять в собі фінансові ресурси, що відправляються

мігрантами назад до своїх домогосподарств в країні походження, а під одержаним доходом розуміється заробітна плата, отримана працівниками за місцем їх роботи за кордоном. Зазвичай вони працюють за контрактами на короткий проміжок часу, наприклад, сезонні працівники, або ті, хто живуть близько до кордону та воліють працювати в іншій країні [4].

До грошових переказів належать готівкові та безготівкові об'єкти, що надходять через офіційні канали, наприклад, електронним переказом, або за неофіційними шляхами, такими як гроші чи товари, що перевозяться в іншу країну не легальним чином [4].

Загалом Пеггі Левітт у своїх роботах 1998 та 2001 року виділяє такі основні категорії грошових переказів:

1. Підтримка громади – такі грошові перекази надсилаються мігрантами назад до країни та конкретного місця їхнього проживання з метою покращення рівня розвитку громад, у тому числі здійснення місцевих інфраструктурних та медичних рішень.
2. Сімейні – здебільшого щомісячні грошові перекази в країну походження мігранта на потреби власної родини.
3. Соціальні – грошові перекази, що спрямовані на підтримку культури та традиції спільноти, регіону або країни. Зазвичай вони є різноплановими, вмотивованими поширенням ідей, навичок та знань отриманих за кордоном.
4. Робочі – грошові перекази, які надсилаються мігрантами, що працюють чи навчаються в інших країнах, додому, не обов'язково сім'ї [5].

Дані про міграцію робочої сили та трудових мігрантів збираються різними способами. П'ять основних джерел даних, що використовуються для вимірювання об'ємів трудової та загальної міграції, є переписи населення, опитування домогосподарств або робочої сили, адміністративні джерела, статистичні джерела.

Одним з основних інструментів для розрахунку потоків робочих мігрантів

є адміністративний метод, що містить вимірювання кількості отриманих в'їзних або імміграційних віз, нових дозволів на роботу в країні, накопичена кількість дозволів на роботу в країні та оцінена кількість незадокументованих іноземних громадян. Інші вимірювання, пов'язані з міграцією робочої сили, містять витрати на працевлаштування та грошові перекази. Зокрема, грошові перекази мають два види підрахунку: статистичний та оцінка на основі можливих відхилень від статистики [6].

Щороку кількість домогосподарств залежних від трансфертів грошових коштів зростає. Це пов'язано з глобалізаційними процесами розмиття міжнародних кордонів, капіталізму та доступності інформації. Кількість мігрантів зросла з 164 млн осіб у 2017 рік до 190 млн осіб у 2019 році. Грошові перекази за даними Світового Банку, у свою чергу, становили 593,9 млрд дол. та 656,4 млрд дол. відповідно (Рис.1.1). Загалом, існує експоненційний щорічний глобальний тренд до зростання, що дорівнює приблизно 1,13 разів на рік.

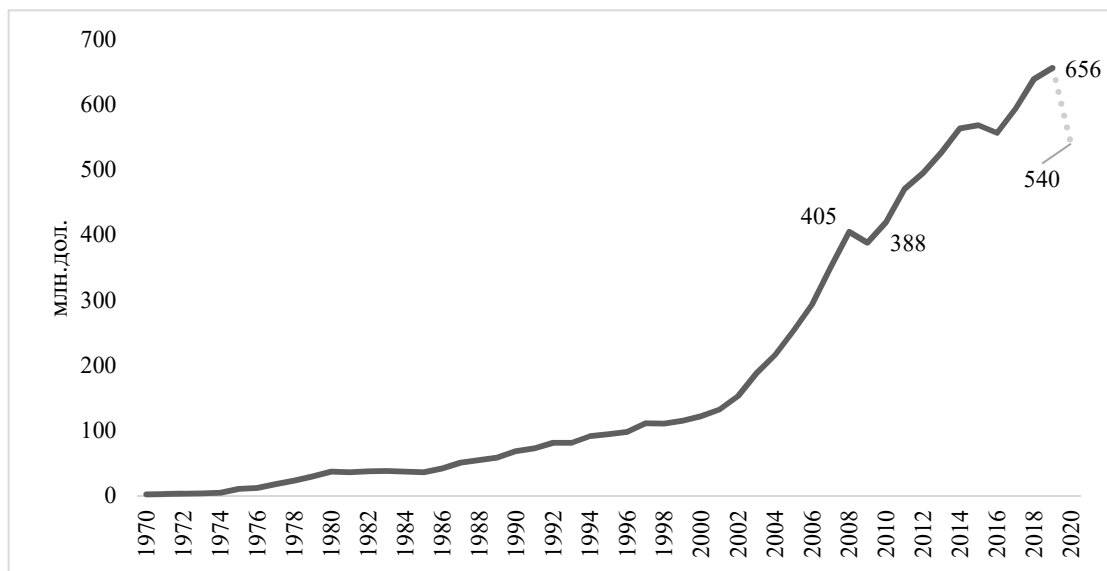

Рисунок 1.1 – Динаміка отриманих грошових переказів мігрантів у світі у 1970 – 2020 роках , млрд дол. США

Джерело: створено автором на основі даних Світового Банку [2]

На Рис. 1.2. можна побачити динаміку отриманих персональних грошових

переказів такими країнами як Мексика, Іспанія, Німеччина та Франція. Винятково помітним є пришвидшене їх зростання у Мексиці починаючи з 2013 року, що пов'язано з покращенням відносин зі Сполученими Штатами Америки. Оскільки інші обрані країни – країни прогресивні, їх грошові перекази мають стабільний характер динаміки.

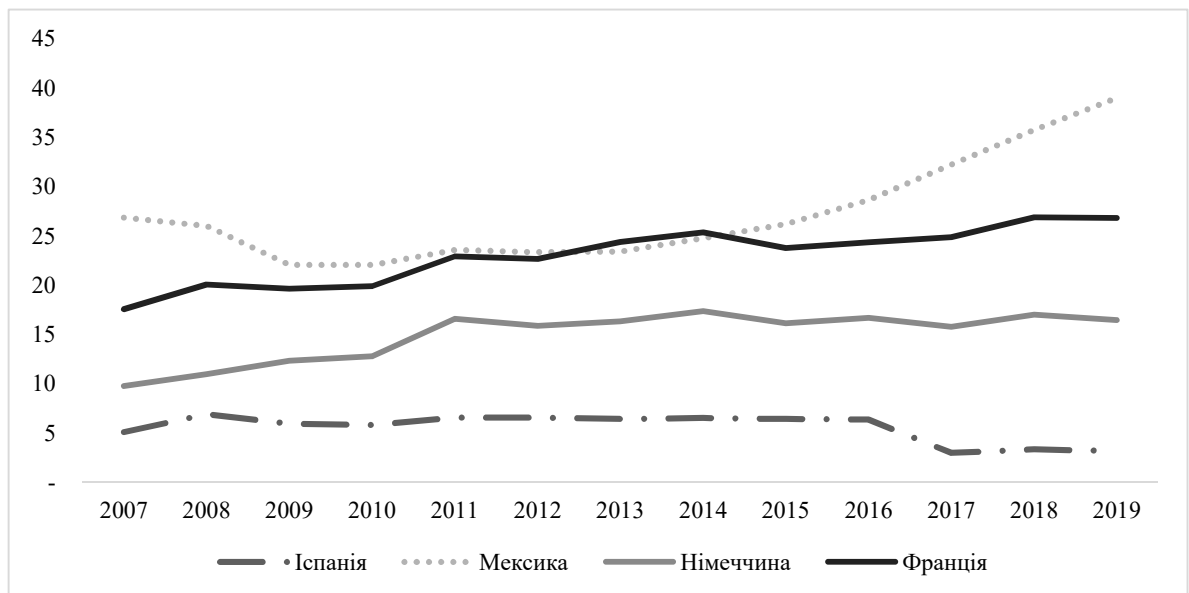

Рисунок 1.2 – Динаміка отриманих грошових переказів мігрантів у 2007 – 2019 роках , млрд дол. США

Джерело: створено автором на основі даних Світового Банку [2]

На Рис. 1.3 детальніше розглянуто динаміку країн, що розвиваються, та мають не високий середній дохід. Приміром, показник отриманих грошових переказів найдинамічніше зростає для України, у той час як для Молдови та Чехії притаманна наближена до передових країн стабільна поведінка. У Польщі навпаки, через пришвидшену міграцію до світової кризи 2008 року, спостерігається стрімке зростання, а після цього значення змінної починає знижуватися і до 2019 року опустилося до рівня 2005 року. Варто зауважити, що у 2008 році усі країни на графіку показали контрциклічну динаміку – грошові перекази значно збільшилися порівняно з попередніми роками, а потім поступово знизилися, коли ситуація врівноважилася. З іншого боку, локальна

криза в Україні у 2014-15 роках показала протилежний вплив (проциклічність).

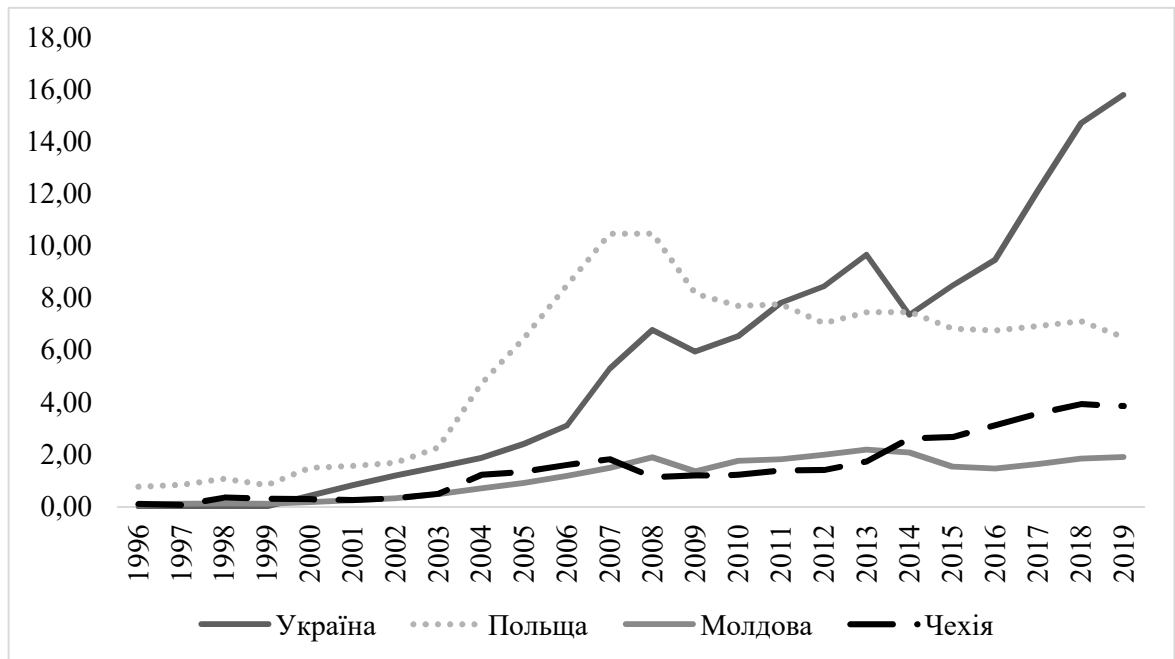

Рисунок 1.3 – Динаміка отриманих грошових переказів мігрантів у 1996 – 2019 роках , млрд дол. США

Джерело: створено автором на основі даних Світового Банку [2]

Варто зауважити, що грошові перекази стали досить динамічним грошовим потоком як в розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються. У таблиці 1.1 наведено зміну основних лідерів держав-отримувачів грошових переказів (ГП).

Незмінними головуючими усі 20 років були Сполучені Штати Америки (США), що у двічі перевершують за розмірами грошових переказів свого наступника, Саудівську Аравію. Обом країнам притаманне зростання у 2 рази при порівнянні значень 2000 та 2019 років. Швейцарія та Німеччина хоч час від часу втрачають свої позиції, але продовжують балансувати у першій п'ятірці. Останнє десятиліття характеризується приєднанням до списку Російської Федерації. Якщо порівнювати динаміки зростання виплат, то найбільш різким зростанням володіє США. Найбільш динамічним є виплачені грошові перекази Росією, їх динаміка нагадує циклічні або сезонні зміни. Найменш гнучким є тренд Великобританії. Найнепередбачуваніші зміни відбуваються у Саудівській

Аравії, де з 2015 по 2019 роки простежується тенденція до зменшення, значення були 38,7 та 31,2 млрд дол. відповідно.

Таблиця 1.1 Порівняльна динаміка зміни лідерів серед країн, що надсилають грошові перекази

Рік	2000		2010		2019	
№	Країна	ГП, млрд дол.	Країна	ГП, млрд дол.	Країна	ГП, млрд дол.
1	США	34,4	США	50,5	США	71,6
2	Саудівська Аравія	15,4	Саудівська Аравія	27,1	Саудівська Аравія	31,2
3	Німеччина	8,7	Російська Федерація	21,5	Швейцарія	28,2
4	Швейцарія	5,9	Швейцарія	18,5	Німеччина	24,1
5	Великобританія	5,4	Німеччина	14,7	Російська Федерація	22,2

Джерело: створено автором на основі даних Світового Банку [2]

Таблиця 1.2, на противагу, зображує основні країни, у які стікаються грошові перекази зі всього світу. Змін лідерів майже не відбувалася, тут основним реципієнтом була і є Індія. Маючи другу позицію за кількістю населення в світі, це не підлягає дискусії (майже 1,4 млрд осіб на 2019 рік за даними Світового банку та Статистичного бюро). Хоча, у свою чергу, подібний лідер за населенням, Китай, в аналізовані роки жодного разу не потрапив в першу п'ятірку. Франція, Мексика та Філіппіни постійно присутні і незмінно не знижуються далі четверного місця. Уваги заслуговує наявність Великобританії у 2000 році і серед найбільших отримувачів грошових переказів і серед тих, хто їх постачає. Піковим значенням став для неї 2007 рік, коли нею було отримано 6,5 млрд. дол., до 2019 року загальна цифра зменшилася і залишається на рівні 4 млрд. дол на рік. Нігерія, хоча і з'являється в п'ятірці лідерів лише у 2010 році, вона залишається у топі отримувачів грошових переказів, адже на 2019 рік ця

сума склала 23, 8 млрд. дол.

Таблиця 1.2 Порівняльна динаміка зміни лідерів серед країн, що отримують грошові перекази

Рік	2000		2010		2019	
№	Країна	ГП, млрд дол.	Країна	ГП, млрд дол.	Країна	ГП, млрд дол.
1	Індія	12,9	Індія	53,5	Індія	83,3
2	Франція	8,9	Мексика	22,1	Мексика	39,0
3	Мексика	7,5	Філіппіни	21,6	Філіппіни	35,2
4	Філіппіни	6,9	Франція	19,9	Франція	26,8
5	Великобританія	5,1	Нігерія	19,7	Єгипет	26,8

Джерело: створено автором на основі даних Світового Банку [2]

Але, даний список країн абсолютно не збігається зі списком реально залежних від грошових переказів (Таблиця 1.3). Найбільші зміни відбулися саме в цьому рейтингу, адже держави, що були присутні в списку в 2000 році, зараз мають достатньо високий ВВП, а рівень міграції значно скоротився. Наприклад, позитивні зміни у відсотку від ВВП Лесото, який поступово скорочувався з 53,8% у 2000 р. до 26,9% у 2010 р., а на 2019 рік це значення складало 20,8%. Крім того, подібні результати має Йорданія та Албанія, що значно опустилися в даному рейтингу з 2000 року. На перші щаблі в останнє десятиліття піднялися такі країни як Таджикистан та Тонга. Хоча їх показники не такі високі як були у деяких держав раніше, але для сучасного світу така залежність може бути небезпечною під час економічних криз. Детальніше про наслідки та ситуацію в таких країнах буде розглянуто у другому розділі.

Таблиця 1.3 Порівняльна динаміка зміни лідерів серед країн, що отримують найбільші грошові перекази як відсоток від ВВП

Рік	2000		2010		2019	
№	Країна	% від ВВП	Країна	% від ВВП	Країна	% від ВВП
1	Лесото	53,8	Таджикистан	35,8	Тонга	37,2
2	Боснія і Герцеговина	28,7	Лесото	26,9	Таджикистан	28,6
3	Йорданія	21,8	Киргизстан	26,4	Киргизстан	28,5
4	Албанія	17,2	Молдова	25,1	Непал	26,9
5	Самоа	16,7	Непал	21,6	Гаїті	23,2

Джерело: створено автором на основі даних Світового Банку [2]

Пандемія коронавірусу 2020 року, локдауни, безробіття та закриті кордони вельми вдарили по даному джерелу доходів громадян, особливо переміщених осіб. Прогнозується, що потоки грошових переказів впадуть приблизно на 7 %, та подальше поглиблення падіння на 7,5% у 2021 році. Особливо це зачепить країни низьким та середнім рівнем доходу. Такі процеси є неминучі, адже падіння цін на ресурсні товари, такі як нафта, та простої виробництв, сприяли економічним кризам країн, що приймають мігрантів. У свою чергу це ланцюговою реакцією відобразилося на рівні зайнятості та девальвації валют країн-джерел грошових переказів щодо долара США [7].

1.2. Макро- та мікроекономічні підходи взаємодії грошових переказів мігрантів та економіки

Аналізуючи літературні здобутки за темою міграції та взаємовпливу її та економічного розвитку країн, можна чітко виокремити частину робіт, які

розглядають міграцію як незалежний фактор, а зростання економіки залежить лише від наявних ресурсів та ініціативності самих мігрантів. Особливий фокус припадає на локальний або регіональний ареал, а також яку роль при цьому грає кількість отриманих грошових переказів. Таким чином відбувається відокремлення даного питання від загальної макроструктури держави [8].

Загалом, науковцями Раулем Вайзом та Умберто Коваррубіасом були виділені наступні два підходи, які оцінювали тенденції в міграційних відносинах до 2010 року. Зокрема, описували наступні суперечливі позиції:

1. Концепція замкнутого кола розглядає економічний розвиток та міграційні процеси як полярні поняття. Варто зазначити, що такі погляди не сформували ніяку теоретичну модель, адже вони базуються на емпіричних дослідженнях окремих випадків країн, що виділяються на фоні інших високими показниками міграції. Прихильники даної теорії стверджують, що міграція неспроможна сприяти піднесенню країни походження мігрантів. Навпаки, вона створює підґрунтя до зростання інфляції, депопуляції регіону, падіння продуктивності праці населення, зниження загального рівня економічної активності. Це усе впливає на несприятливі умови працевлаштування та життєдіяльності, що провокує лише збільшення масштабів еміграції [9].
2. Концепція кола доброчесності. Вона сформувалася довкола думки про те, що міграційні процеси за сприянням консолідованих суспільних зв'язків та базуючись на новостворених мігрантських організаціях спроможні допомагати (досить лімітовано) локальному та регіональному розвитку. Цю неоліберальну теорію першочергово просувають великі міжнародні організації такі як ООН, Міжамериканський банк розвитку, Світовий Банк [10].

Такі протилежні концепції, які суперечать трактуванню результатів міграційних процесів одна одній, пропонуються авторами декількох видань. Оскільки друга тенденція набула набагато більшої популярності, важливо

зазначити основні теоретичні засади, які формують їх підґрунтя, аби в достатній мірі схарактеризувати її здобутки та проблеми [11].

Систематизація грошових переказів ще не була сформована в одну єдину теорію, адже її феномен почав досліджуватися відносно нещодавно. Для репрезентації одного з варіантів поділу мотивації пересилки коштів назад до країни-походження мігранта, був обраний наступний різновид. У роботі 2005 р. «Економіка грошових переказів мігрантів» Г. Раппорт та Ф. Док'є розділяють наявні підходи на дві категорії, щодо точки зору розгляду економічного впливу грошових переказів: мікроекономічна та макроекономічна сторона [12].

Мікроекономічний підхід включає у себе такі теорії як:

- Інвестиційний мотив

Один з основних мотивів грошових переказів мігрантів з однієї країни до іншої вважається саме отримання додаткових можливостей, такі як інвестування в навчання, або оплата за заборгованостями банкам. Втім, варто зауважити, що, оскільки міграція як явище несе за собою додаткові витрати, ліквідність доходів може виступати обмеженням збільшенню кількості мігрантів від такого домогосподарства.

- Альтруїзм

За такої моделі мігрант отримує корисність від того, що він може бути корисним решті своїх домогосподарств у країні походження. Альтруїстичний підхід полягає в тому, що грошовий переказ зростає із доходом мігранта одночасно зі ступенем альтруїзму, а зменшується він зі зменшенням доходу отримувача, ступінь альтруїзму при цьому падає [13].

- Спадок

Даний підхід може розглядатися як один з підвидів інвестиційного мотиву, адже за даної концепції грошові перекази як варіант створення резервної фінансової подушки для власних дітей мігрантів. У 2002 році Б. де ла Брієр та

колеги зробили узагальнені взаємозалежності причини зростання грошових переказів окремого мігранта. Зокрема, сума переказів збільшується якщо зростає ймовірність спадкоємства (залежить від віку батьків, кількості дітей) та присутнє зростання інших активів домогосподарства, а зменшується через ризиковість вкладання у подібні активи, що залишаються у спадщину (земля, нерухомість) [14].

- Страхування та моральний ризик

Дж. Ходдінотт у 1994 році, доводить, що домогосподарства, частиною яких є трудові мігранти, мають додаткову потребу у страхуванні ризиків, що пов'язані з можливістю втрати доходів членів сім'ї у країні походження (наприклад, у сільськогосподарській сфері) [15].

- Обмін

Мотив обміну має в основі припущення, що обмін дорівнює купівлі за грошові перекази будь-яких товарів та послуг в країні походження мігранта, це, у свою чергу, є прикметою непостійної міграції. Наприклад, сума зростає із кількістю пропонованої послуги [16].

- Змішані мотиви

У свою чергу **макроекономічні** ідеї групуються за такими категоріями:

- Короткострокові підходи

Вже доведений теоретичний вплив грошових переказів на ВВП та інші макроекономічні показники, вказує на те, що вони стали важливим джерелом іноземної валюти в країні. Найстарішою відомою моделлю даного процесу є модель Кейнса, що демонструє короткострокову дію міжнародних трансфертів. Крім того, Франко Модільяні та Мілтон Фрідман у своїх працях відзначають, що схильність до споживання на пряму пов'язана з очікуваннями щодо майбутніх потоків доходів. Також, слід зауважити також модель Мандела - Флеммінга, що

проектує відкриту економіку з фіксованими цінами та єдиним товаром, де вплив міжнародних трансфертів на ВВП залежить від припущень про ступінь мобільності капіталу та режиму валютного курсу.

Теперішні погляди на короткострокову макроекономіку дещо відрізняються від минулих. В їх основі лежить постійне спостереження за економічними очікуваннями агентів, зміною зарплати та цін (наприклад, швидке пристосування заробітних плат до збільшення відтоку робочої сили за кордон).

- Довгостроковий погляд (ліквідні обмеження).

Першою цю ідею запропонував В. Бенінг у 1975 році. Залежно від того, яким чином використовуються грошові перекази для споживання чи інвестицій, вони можуть вплинути на довгострокові економічні перспективи держави. Початок дослідження цього явища припадає на початок 70-х років минулого століття, коли основними тезисами було те, що за допомогою грошових переказів фінансують споживання та витрати на житло [17].

Протягом наступного десятиріччя після внесення даної теми до дискусії, науковцям, приміром, вдалося вивести пояснення обмежень грошових переказів мігрантів динамічними ефектами. Наприклад, частина вчених продовжила захищати позицію позитивного впливу на економіку, особливо на села та розвиток сільського господарства регіонів [18] [19].

Деякі науковці розглядають грошові перекази як ілюстрацію так званої «голландської хвороби», що особливо характерна невеликим відкритим економікам (залежність країни від доходів експорту невеликої кількості товарів) [20]. Це пояснюється тим, що грошові перекази сприяють зростанню наявного доходу домогосподарств, що у свою чергу збільшує сукупний попит та сприяє зростанню реального обмінного курсу. Зростання цін провокує збільшення виробництва, що створює ефект руху ресурсів. При чому, це сприяє зростанню заробітних плат та відповідному зниженню пропозиції робочої сили, адже це призводить до небажаних додаткових витрат та зменшення товарної пропозиції.

1.3. Емпіричні дослідження впливу грошових переказів мігрантів на економічну ситуацію

Тема впливу грошових переказів на економіки країн, особливо тих, що розвиваються, останнім часом постає усе частіше в роботах науковців, оскільки цей потік грошових коштів за своїм розміром для деяких країн почав перевищувати інші вже відомі джерела фінансування (транші від міжнародних організацій, приватні іноземні інвестиції).

Світовий Банк у своїй публікації 2006 та 2009 роках демонструє, що грошові перекази в теорії є контрциклічним явищем. Це означає, що вони мають збільшуватися під час кризових ситуацій у країні-отримувачі, і спадати якщо держава знаходиться на економічному підйомі. З їх допомогою для домогосподарств з низьким рівнем доходу є можливість підтримувати докризовий рівень доходу, освітніх та медичних можливостей. Позаяк отримані грошові перекази можуть поводитися також проциклічно, оскільки часто вони використовуються для задоволення інвестиційних потреб. Проциклічність у свою чергу стимулює зростання міграційних потоків, що й надалі збільшує об'єми притоку грошових переказів. До прикладу, фінансова криза, яка настала після подій 2008 року, сприяла значному падінню грошових переказів в більшості країн, що у свою чергу вплинуло на добробут малозабезпеченого населення. Розмір падіння оцінюють від 6,1 до 7% в залежності від держави, але це все одно менше глобального спаду які зазнали економіки [21].

У 2005 році для МВФ П. Джуліано та М. Руїс-Арранц провели дослідження про вплив грошових переказів на фінансове зростання економік більше ніж 100 країн протягом 1975-2002 років із використанням підходу узагальненого методу моментів. Як результат, виявлена позитивна кореляція, особливо для країн

низького та середнього розвитку, де грошові перекази в основному покращують перерозподіл капіталу та зменшують бідність за рахунок зниження кредитних обмежень. Автори зазначають також і проблеми їх дослідження. Так, наприклад, що отримані висновки не охоплюють усі можливі канали через які грошові перекази можуть впливати на ріст економіки. На ньому окрім цього можуть позначатися індивідуальні характеристики держав, їх інституційний лад. Вони тлумачать негативний вплив для країн високого рівня розвитку як контрверсійний аргумент того, що грошові перекази частіше стримують пропозицію робочої сили у більш фінансово розвинених країнах. Дослідниками було показано циклічні властивості потоків грошових переказів та те, як вони пов'язані з фінансовим розвитком, а також залежність цих змін в різних країнах. Приміром, для держав, де фінансова система менш розвинена, грошові перекази, як правило, є більш проциклічними, адже існуватиме мотивація інвесторів можливостями розвитку, а не альтруїстичними причинами, тоді не дивно, що грошові перекази мають більший вплив на дрібніші фінансові системи [22].

Ріна Аггарвал та її колеги зі Світового Банку вивчали випадок 99 країн під час 1975-2003 рр. та дію їх грошових переказів як відсотка від ВВП на банківську систему, зокрема розміщені депозити та співвідношення кредиту до внутрішнього валового продукту як стандартні показники фінансової глибини, що використовуються в літературі. Вони також приділяють увагу контролю рівня інфляції (як річна зміна дефлятора ВВП у відсотках), бо за основу взято судження про те, що інфляція спотворює процес прийняття рішень економічними агентами щодо номінальних величин, знеохочуючи фінансове посередництво та сприяючи заощадженню реальних активів. Результатом став висновок, що грошові перекази вдвічі сильніше впливають на кредити, ніж на депозити [23].

Абу Сіддік та колеги в 2012 році досліджували ефект від грошових переказів на групу країн Південної Азії з 1976 – 2006 рр. за допомогою VAR-моделювання. Важливо зазначити, що для двох (Бангладеш, Індія) з трьох

аналізованих країн причино-наслідковий зв'язок не був виявлений, на прикладі Шрі-Ланки він був двостороннім. Через те, що модель стаціонарна лише в перших різницях, автори вважають, що результати правдоподібніші для короткострокового періоду. Дослідники дійшли висновку, що такий вплив грошових переказів на економічне зростання в Бангладеші може бути зумовлений кількома факторами, наприклад, мультиплікативним ефектом через зростання витрат. До того ж, хоча країні не притаманні високі інвестиційні витрати, навіть незначне зростання переказів мігрантів може допомогти зменшити обмеження ліквідності та безпосередньо сприяти зростанню. За допомогою працевлаштування за кордоном, тиск на рівень безробіття зменшувався. Тож грамотний розподіл таких одержаних грошових ресурсів міг би покращити загальну зайнятість, через покращення рівня життя населення та зменшення бідності [24].

У роботі «Грошові перекази та економічне зростання в країнах, що розвиваються» Г'ян Прадхана та колег, що була опублікована в «Європейському журналі досліджень розвитку» у 2008 р., науковці звернули увагу на ігнорування державами аналізу такого важливого грошового потоку як перекази мігрантів. Вони побудували панельну модель на вибірці даних з 39 країн в періоді з 1980 по 2004 роки та розглянули її методом випадкових та фіксованих ефектів (перший було відхилено на етапі статистичного тестування). За залежну змінну було взято відсотковий приріст реального ВВП на душу населення в країні в п'ятирічному періоді. Незалежними змінними виступили логарифм одержуваних грошових переказів на душу населення, політична змінна, яка вказує на силу політичних інститутів, вимірювана як різниця між оцінками демократії та самодержавства від 0 до 10, інвестиції як частка вкладеного доходу, та відкритість економіки, що вимірюється як загальна торгівля товарами та послугами у відсотках до ВВП, так і експорт як відсоток від ВВП. За їх емпіричним дослідженням було виявлено позитивний вплив грошових переказів на економічне зростання держав. Як висновок, зазначають, що покращення

аналізу можливе за умови кращої статистичної вибірки, адже офіційні і реальні дані мають значні розбіжності, та підвищення частотності її оновлення та збору. Для окремих країн від цих покращень даних частково залежатиме формування відповідної політики щодо робочої сили та іноземної зайнятості її мешканців [25].

Вартою уваги є наукова праця Катсуші Імаї та колег «Грошові перекази, зростання та бідність: нові дані з країн Азії» 2014 року. У цьому дослідженні розглядається вплив грошових переказів на зростання ВВП на душу населення на основі щорічних панельних даних 24 країн з регіону Азії та Тихого океану протягом 1980 – 2009 рр. За незалежну змінну було обрано темп зростання реального ВВП на душу населення, а незалежну – логарифм грошових переказів працівників, виражений у відсотках до ВВП. При цьому застосовано також блок контрольних змінних, серед яких розвиток фінансового сектору, інфляція, громадянська війна, достатність ресурсів, відкритість рахунку капіталу та інвестиції. У висновках зазначається, що гіпотеза позитивного впливу на економічне середовище була підтверджена моделюванням, хоча підвищена волатильність таких грошових потоків як ПП та перекази мігрантів може негативно та збитково позначитися на довгостроковій перспективі (призвести до шоків). З іншого боку, грошові перекази є додатковим джерелом доходу домогосподарств, тож це зменшує бідність найнижчих прошарків населення [26].

Робота Мохаммеда Салахуддіна та Джеффа Гоу «Взаємозв'язок між економічним зростанням та грошовими переказами за наявності поперечної залежності» 2015 року описує модель панельних даних упродовж 1977 – 2012 років Філіппін, Бангладеша, Пакистану та Індії, як одних з найбільших країн-отримувачів грошових переказів мігрантів. Варто зазначити, що ВВП оцінюється відносно постійних цін 2000 року у доларах США, тоді як грошові перекази оцінюються у поточних доларах США. М. Салахуддін та Дж. Гоу для вивчення використовували методи unit root тестування, який враховує залежність поперечного перерізу для перевірки стаціонарності даних, методика регресії

об'єднаної середньої групи (PMG) для оцінки взаємозв'язку в часовому розрізі між двома змінними, одночасно контролюючи неоднорідність даних та розмір країни. Дослідники аналізували наявність коротко- та довгострокового взаємозв'язку між грошовими переказами та темпом зростання, але вдалося підтвердити лише останній. Для короткострокового періоду даний зв'язок не мав сильної залежності, хоча вона і мала позитивний знак. Автори роблять припущення, що ймовірно, це може бути зумовлено різними тимчасовими потрясіннями, що відбуваються в економіці [27].

Вартою уваги також є праця 2016 року Каланді Прадхан, де він розглядає динамічні зв'язки між експортом, економічним зростанням, грошовими переказами та обмінним курсом для Російської Федерації, Китаю, Бразилії, Індії та ПАР у 1994 – 2013 рр.. Наприклад, тут виявилось ще одне підтвердження гіпотези про вплив в довготривалому періоді за допомогою FMOLS, але на відміну від інших, тут зв'язок негативний для половини країн. К. Прадхан своїм моделюванням показав позитивний зв'язок лише для Китаю, де приплив грошових переказів мігрантів збільшує економічне зростання країни в цілому. Автором також використана була така модель як панельна VECM, яка виявила довгострокові причинно-наслідкові зв'язки від експорту та грошових переказів до реального ВВП [28].

У дослідженні впливу притоку грошових переказів мігрантів на ВВП Бангладеша С. Актера 2016 року, було встановлено за допомогою регресійного аналізу міцний позитивний взаємозв'язок. Також, було визначено, що вони складають основне джерело притоку приватного капіталу до країни, та зроблено припущення, що це може бути потенційним стимулом економічного розвитку, як-от зменшення бідності, збільшення власних заощаджень та покращення інвестиційного клімату. До цього, цю країну досліджували К. Датта та Б. Саркар у 2014 році, зокрема моделюючи за допомогою системи автоматичного регресивного розподіленого відставання (ARDL). Вони продемонстрували, що грошові перекази можуть нести також і негативний вплив на економічне

зростання, за умови їх використання для надмірного споживання [29].

У тезах за темою «Вплив грошових переказів на багатство нації та розвиток бізнесу в країні походження» для 3-ої щорічної науково-дослідної конференції «Теорія і практика системної динаміки у фінансах» 2020 року А. Новік і М. Сиса розробили спрощену модель руху грошових переказів та їх вплив на доходи населення на базі опрацьованих літературних джерел (Рис.1.4) [30].

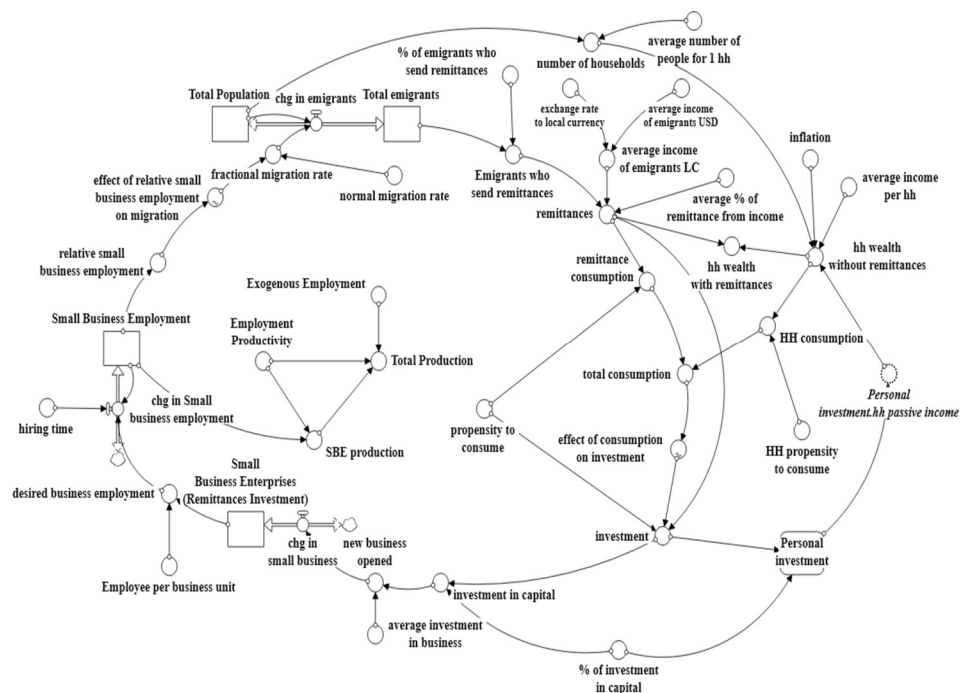

Рисунок 1.4 – Діаграма системно-динамічних зв'язків грошових переказів та зростання доходів домогосподарств

Джерело: створено автором в програмі STELLA

Висновки після симуляції показують, що грошові перекази заохочують приватних інвесторів до вкладення коштів як в інвестиції різних видів, споживання та покращує економічну потужність кожного окремого домогосподарства. Ця модель була адаптована для даного дослідження додаванням змінної обмінного курсу, змінюючи яку, можна підлаштовуватися під рівень розвитку різних економік.

На Рис.1.5 відображено результат симуляції за наступної умови: середня річна зарплата в країні проживання мігранта складає 90 тис. грош. од. на рік, а в країні, що приймає, – 18 тис. дол. на рік, обмінний курс при цьому становить 30 грош. од. за 1 дол. США. Як результат, ми отримаємо загальний тренд до зростання за всіма аналізованими показниками: дохід домогосподарств без та з грошовими переказами (hh wealth without remittances та hh wealth with remittances відповідно), та загальне споживання домогосподарств (HH consumption).

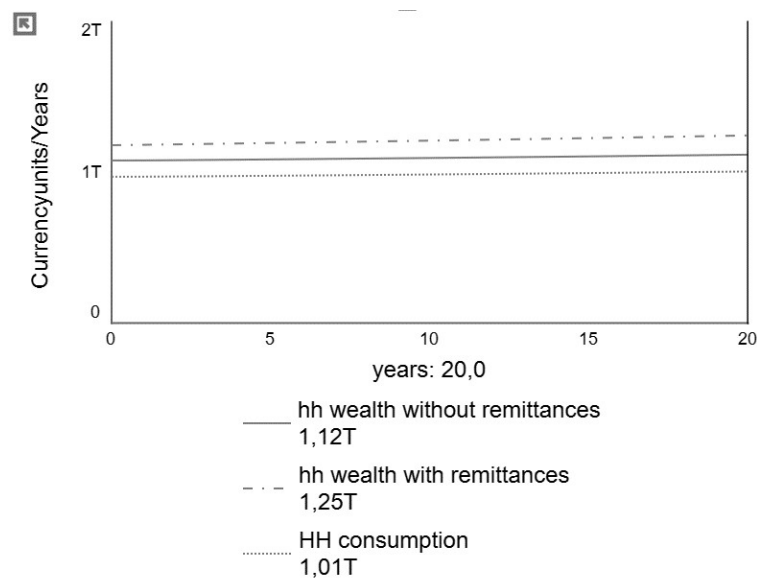

Рисунок 1.5 – Симуляція доходу домогосподарства з та без грошових переказів, загального споживання, грош. од.

Джерело: створено автором в програмі STELLA

Тим часом, ревальвація обмінного курсу призводить до злиття обох ліній доходу, і грошові перекази стають безплідним інструментом, тоді як девальвація, лише заохочує більшу кількість людей до міграції.

У таблиці 1.4 знаходяться короткі висновки з аналізованих джерел вище. Загалом, результатом більшості праць є позитивний вплив грошових переказів на економіки менш розвинених країн. Приплив фінансових ресурсів в країну сприяє підвищенню рівня доходів бідних прошарків, стимулює домогосподарства до інвестиційної діяльності, що у довгостроковому горизонті

призводить до економічного зростання в цілому. Невеликий відсоток з джерел знайшли зв'язок у короткостроковому періоді, але він має дуже слабкий вплив.

Таблиця 1.4 Порівняльний опис характеристик розглянутих емпіричних джерел

Автор	Головний висновок з дослідження	Модель
П. Джуліано, М. Руїс-Арранц (2005)	Грошові перекази сприяли зростанню в менш розвинутих країнах, покращують розподіл капіталу, прискорюючи економічне зростання.	100 країн у 1975 – 2002 рр. OLS, GMM
Р. Аггарвал та ін. (2006)	Грошові перекази мають значний і позитивний вплив на банківські депозити та кредит до ВВП	99 розвинутих країн 1975 – 2003 рр. GMM
Г. Прадхан (2008)	Грошові перекази становлять лише близько 1,5% від середнього доходу на особу у країнах вибірки, великого внеску грошових переказів у загальне зростання не спостерігається. Вплив на довгострокове зростання через інвестування.	39 країн з 1980 по 2004 рр. Панельна регресія, FE та RE методи
А. Сіддік та ін. (2012)	Зростання переказів може зменшити обмеження ліквідності та безпосередньо сприяти зростанню. Зв'язок виявлений тільки для Шрі Ланки	Бангладеш, Індія, Шрі Ланка 1976 – 2006 рр. VAR
К. Імаї та ін. (2014)	Шоки в економіці в довгостроковій перспективі через волатильність ПП та грошових переказів можуть мати негативний ефект.	24 країни Азії та Тихого океану 1980 – 2009 рр. PVAR
К. Датта, Б. Саркар (2014)	Грошові перекази можуть нести негативний вплив на економічне зростання, за умови їх використання для надмірного споживання	Бангладеш 1975 – 2011 рр. ARDL
М. Салахуддін, Дж.Гоу (2015)	Грошові перекази впливають на економічне зростання лише в довгостроковій перспективі, в короткостроковій - ефект майже відсутній через різні тимчасові економічні потрясіння.	Філіппіни, Індія Бангладеш, Пакистан 1977 – 2012 рр. VAR, PMG
К. Прадхан (2016)	Грошові перекази мають зв'язок з реальним ВВП лише в довгостроковому періоді.	РФ, Китай, Індія, ПАР, Бразилія, 1994 – 2013 рр. PVECM
С. Актер (2016)	Грошові перекази сприяють зменшенню бідності, збільшенню власних заощаджень та покращенню інвестиційного клімату	Бангладеш 1990 – 2013 рр. OLS
А. Новік та М. Сиса (2020)	Грошові перекази заохочують приватних інвесторів до вкладення коштів, споживання та покращує економічну потужність кожного окремого домогосподарства.	Системна динаміка

Джерело: створено автором

Загалом, з Розділу 1 можна зробити наступні висновки.

Тема взаємозв'язку між грошовими переказами мігрантів та економічним зростанням розглядалася багатьма дослідниками впродовж довготривалого періоду, та лише зараз опрацювання цієї теми набуло значних обертів. Наразі більшість поглядів ще не сформували повноцінну теоретичну базу, через те, що більшість висновків зроблені на основі емпіричного досвіду окремих держав.

У цьому розділі проаналізовано поняття мігранта як основного знаряддя створення грошових переказів. Глобалізація особливо привнесла свої плоди для явища міграції в цілому через полегшення процедур працевлаштування, міграційних свобод, а також прозорості кордонів. Процес офіційного адміністрування та впливу на економіку отримання та надсилання грошових переказів розглядається багатьма міжнародними організаціями такими як МВФ і Світовий Банк, крім того особливо цікавить МОМ та МОП, які досліджують дане питання з різних сторін. Вони виділяють такі види грошових переказів як сімейні, соціальні, робочі та підтримка громади. Розглянуто явище «голландської хвороби» та її притаманності країнам, що отримують значні об'єми переказів. Також, піднято питання теоретичної основи контр- та проциклічності даних потоків коштів. Проаналізовано мікро та макропідходи до грошових переказів як інструменту впливу на поліпшення добробуту локальних громад та економіки країн загалом. Здебільшого описані дослідження орієнтовані на блоки країн окремих регіонів, хоча направленість більшості є на Азійську та Африканську частину, де знаходяться більшість країн з низьким чи середнім рівнем розвитку. Науковці-вихідці з даних країн є основним рушієм розвитку наукового доробку з даної тематики. Варто зауважити, що не багато досліджень, які вивчають країни пост-радянського простору або країни ЄС, які мають залежність від мігрантів, але всі дослідження виявляють позитивну кореляцію між грошовими переказами та економічним зростанням, не зважаючи на використання різних даних, специфікацій та методів оцінки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВЗАЄМОДІЇ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТА ЕКОНОМІК З РІЗНИМ РІВНЕМ РОЗВИТКУ

2.1. Досвід та становлення України як країни-реципієнта грошових переказів мігрантів

Кількість трудових мігрантів з України зросла упродовж останніх 5-7 років. Особливо кількість нелегальних мігрантів збільшилася після набуття Україною у 2017 році безвізового режиму з Євросоюзом. Дослідження проведене Інститутом соціології НАНУ у 2018 році визначило, що відсоток опитаного населення, які мали досвід або планують поїхати працювати за кордон збільшився у два рази – з 13,7% у 2012 до 25,2% у 2018 і з 7,4% до 14,3% відповідно. За оцінками різних організацій (Міністерства соціальної політики, ООН, МОМ) від 2 до 5 млн. українців щорічно працюють за кордоном, а кількість тих, що тимчасово перебувають в трудовій міграції доходить майже до 9 млн. осіб. Чітка кількість відсутня через різницю методологій, наприклад, Державна служба статистики України (ДССУ) взагалі не має такого терміну як «мігрант», а тільки визначає людей, які змінили місце проживання взагалі [31].

На Рис. 2.1 відображено потоки грошових переказів в Україну відповідно до 6-го видання Посібника з платіжного балансу та міжнародного положення та відсоток який вони складають від ВВП країни загалом. Для даної діаграми грошові перекази складаються з чистої компенсації працівникам (доходи мігрантів в країні-реципієнті, яка розраховується як різниця між одержаною зарплатою та їх витратами на перебування там) та особистих переказів (в тому

числі: грошові перекази від осіб, які працюють за кордоном більше року та інші особисті трансферти).

Рисунок 2.1 – Динаміка грошових переказів мігрантів та їх відсотку від ВВП з 2008 по 2019 рік, млн. дол та % відповідно

Джерело: створено автором на основі даних НБУ [32]

НБУ визначає, що здійснення таких переказів може бути як офіційним (міжнародні системи грошових переказів, банки, пошта), так і неофіційними шляхами (передача з рук в руки між домогосподарствами).

Основною відзнакою даного графіку є те, що різкий стрибок у зростанні грошових переказів стається саме у роки кризи, особливо, 2008 та 2014 року, які стали визначними для економіки України. На відміну від 2008-2009 років, коли одразу після ривка відбувся спад, після Революції Гідності 2014 року спад наступив лише у 2019 році і лише через зростання загального розміру ВВП від якого рахується відсоток, адже у реальних значеннях це становило 11 111 млн. дол та 11 921 млн. дол. відповідно для 2018 і 2019 років. Відбулося подвоєння відсотку грошових переказів від ВВП у 2015 році порівняно з більш-менш стабільною динамікою попередніх років. Через пандемію коронавірусу і закриті кордони, у жовтні 2020 року Нацбанком прогнозувалося скорочення ВВП на рівні 6% [33], тому варто очікувати значне падіння і в отриманих переказах з-за

кордону. Позитивною ознакою є показник 2019 року. Хоча кількість отриманих грошових переказів мігрантів продовжила зростати, відсоток від ВВП знизився у порівнянні з 2018 роком на 0,8%.

На Рис.2.2 можна побачити географічну структуру грошових переказів, які надходять в Україну. Яскраво простежується поступове перенаправлення українських мігрантів зі сходу на захід. Наприклад, спадна динаміка для Російської Федерації з 26% у 2015 і до 11% в 2019 році. Причиною цього стали не тільки обмеження в'їзду до країни, але й падіння курсу рубля, через що зарплата не стала настільки конкурентною як була до цього (зменшення в 2 рази). На противагу, Польща зайняла місце Росії і вже чотири роки поспіль посідає перший щабель з в середньому більше ніж 30% від усіх переказів. Хоча Німеччина і послабляла процедуру працевлаштування для Українців у 2016 році, це не принесло ніякого збільшення у відсотковому співвідношенні.

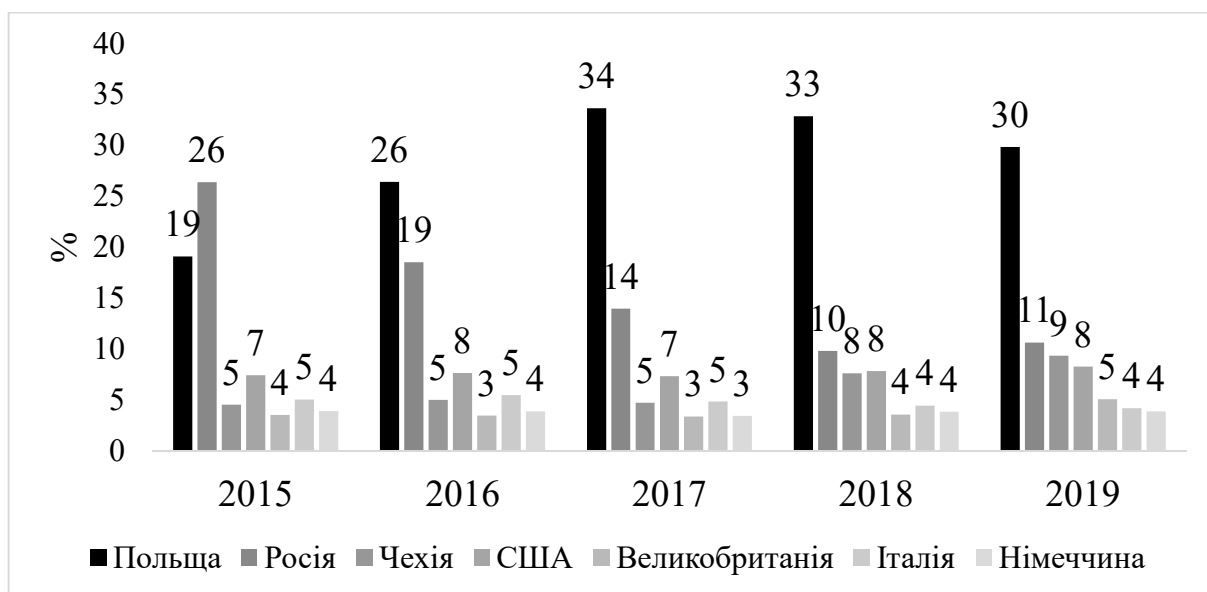

Рисунок 2.2 – Динаміка відсоткових обсягів приватних грошових переказів в Україну за основними країнами з 2015 по 2019 рік, %

Джерело: створено автором на основі даних НБУ [32]

На Рис. 2.3 наведена порівняльна динаміка напрямків одержаних грошових переказів. Для країн СНД, де основну роль країни-призначення мігрантів відігравала Російська Федерація, спостерігається спадна тенденція – з 28,6% в

2015 році до 11,7% у 2019 році. Сегмент європейських країн навпаки збільшився на 16% зіставляючи країні роки.

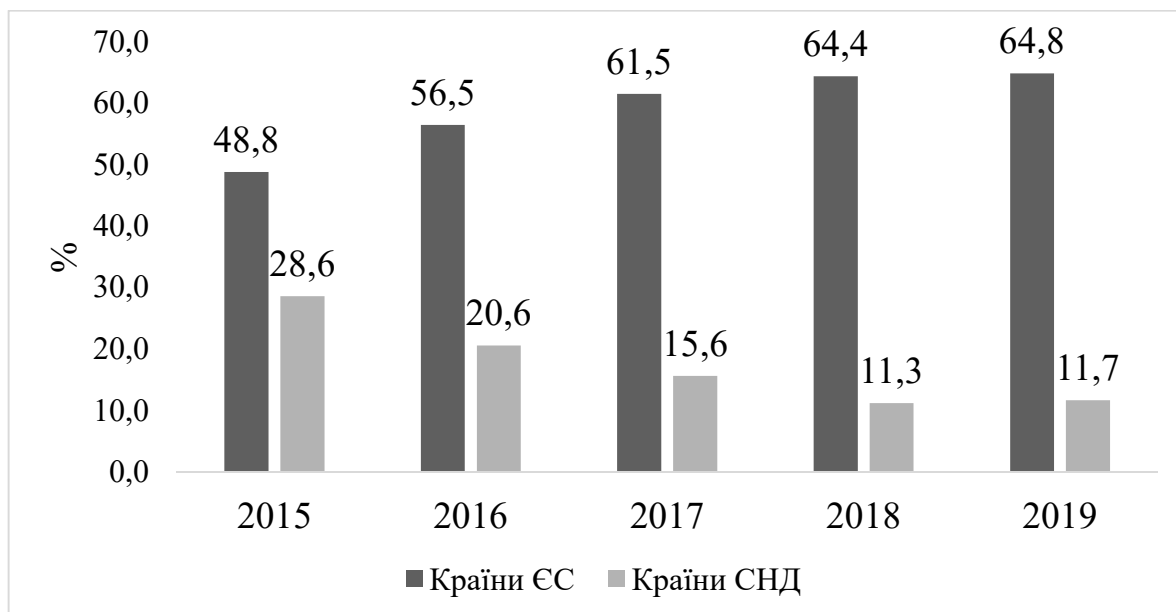

Рисунок 2.3 – Динаміка відсоткових обсягів приватних грошових переказів в Україну за напрямками ЄС та СНД з 2015 по 2019 рік, %

Джерело: створено автором на основі даних НБУ [32]

Огляд теоретичних досліджень показав, що грошові перекази значно впливають на зростання ВВП, а зокрема ВВП на душу населення. На Рис. 2.4 відображено порівняльну динаміку між отриманими та сплаченими особистими грошовими переказами та обсягами ВВП на душу населення за останні 25 років. Для України характерна чітко виражена проциклічна зміна отриманих грошових переказів, але під час подій 2007-2008 років та їх впливу на економічну ситуацію на внутрішньому ринку країни ситуація короткостроково змінилася на контрциклічну: незважаючи на падіння ВВП на особу, грошові перекази повернулися до попереднього експоненційного тренду зростання. За допомогою притоку цього фінансового ресурсу в країну Україна змогла підтримати сальдо торговельного балансу на достатньому рівні аби пережити кризу.

Варто також відзначити, що для 2014 року характерне збільшення грошових переказів що були надіслані з України і навпаки, прослідковується певний спад в отриманих, при чому паралельно спадає ВВП на душу населення.

Рисунок 2.4 – Порівняльна динаміка обсягів приватних грошових переказів в і з України та ВВП на душу населення з 1996 по 2019 рік, млрд. дол США та дол. США відповідно.

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку

Варто відзначити, що коливання притоку переказів має паралельну взаємодію з доходом на одну особу, адже кожне зростання супроводжується зсувом обох показників одночасно. У той час як відтік коштів майже не волатильний останні 10 років, з невеликим стрибком у 2013-2014 роках. Одержані таким чином кошти не збільшують бюджет напряму, через розширення споживання окремих домогосподарств, збільшується загальне виробництво, а витрачені кошти частково надходять в казну країни з податками.

Процес відтоку працездатного населення супроводжується поступовим зменшенням чисельності населення України. До 2050 року прогнозована кількість жителів України скоротиться до 35,2 млн. осіб, а населення віком за 60

років поступово збільшиться, переважаючи частку дітей у два рази (на 2019 рік цей розподіл складав 16,7% проти 15,5% відповідно) [34]. Таке старіння населення в Україні вже не перший десяток: якщо медіанний вік у 1990 р. складав 35 років, до 2010 року він збільшився до 39,3 років, а під час перепису населення 2019 р. МОМ виявив, що він сягнув 41,1 року. Це в майбутньому призводить до пришвидшених темпів старіння нації та зменшення кількості працездатного населення, що разом з відтоком кадрів за кордон, створює загрозу ринку праці та продуктивності виробництва загалом.

На Рис. 2.5 можна побачити динаміку коливань відсотку безробіття в Україні серед працездатного населення. У кризові роки можна спостерігати стрибки збільшення, а потім поступову їх стабілізацію. Криза 2014 року виявилася більш значущою за 2008 рік, адже додатково наклався фактор війни та анексованих територій. Через пандемію 2020 року Кабінет Міністрів України прогнозує зростання на 1,2%.

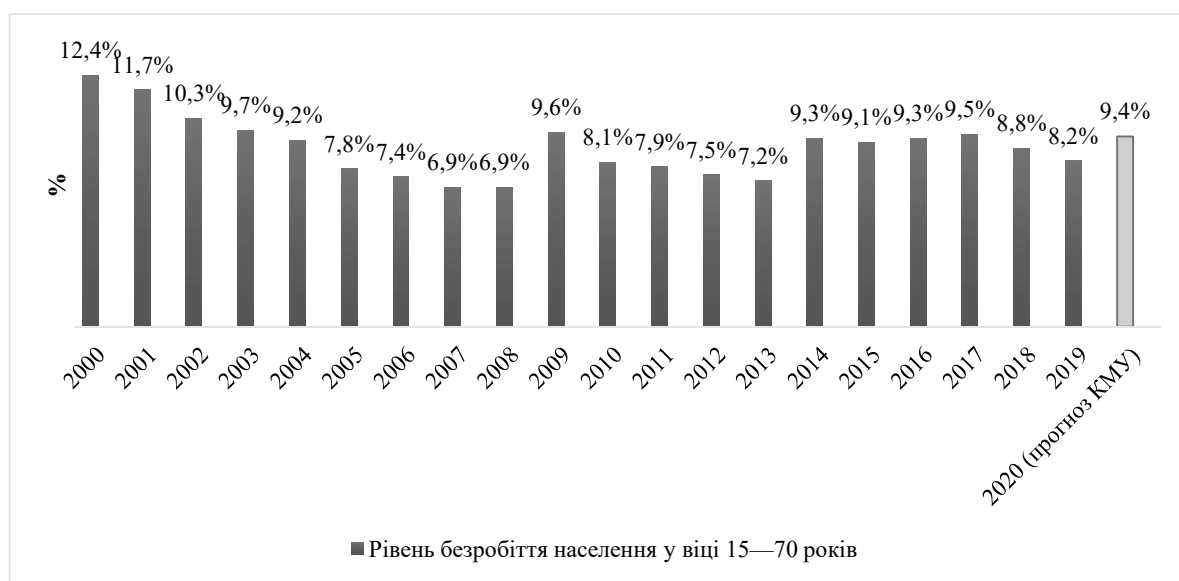

Рисунок 2.5 – Динаміка рівня безробіття населення 15-70 років на 2000 – 2020 рр, %

Джерело: створено автором на основі даних ДССУ

Оскільки основна зайнятість українців за кордоном здебільшого концентрується на таких галузях як: будівництво, сільське господарство,

виробництво та побутові послуги, що мають значущий внесок для держави, але не вигідні умови та оплату праці, підтримка та стимуляція розвитку таких секторів економіки зможе знизити міграційний потік до сусідніх країн.

З аналізованого періоду видно, що динаміка зміни середньої заробітної плати завжди мала позитивний тренд. Останніми роками законодавчо збільшують розмір мінімальної заробітної плати, що й надалі впливає і на середній її розмір по всій країні. Прогноз середньомісячної зарплати (Рис. 2.6) зображує певну стагнацію у її збільшенні у наступні три роки.

Рисунок 2.6 – Прогноз середньомісячної заробітної плати штатних працівників на 2020 – 2023 роки, тис. грн

Джерело: створено автором на основі даних ДССУ

Це може бути спровоковано іншим показником – зростанням ІСЦ та інфляційних очікувань суспільства, що може залишити купівельну спроможність гривні на рівні 2019 року навіть у 2023-му. Не значні зміни в середньомісячній зарплаті працівників та також додаткові вимоги спричинені карантинними обмеженнями у 2021 році усе ще впливають на підвищені рівні трудової міграції за кордон.

З іншого боку, НБУ, у свою чергу, описує більш оптимістичні прогнози у квітневому Інфляційному звіті 2021 року. Базуючись на збільшенні

держпідтримки приватних підприємців, що зросла через проблеми пов'язані з локдауном, загальному тренді підвищення мінімальної заробітної плати та виплат, які залежать від неї, а також пенсійних виплат, Нацбанк заявляє про покращення обставин для бізнес середовища. Не зважаючи на вищесказане, попит на працевлаштування закордон за їхніми прогнозами не спаде, а відновиться як тільки буде змога вільно пересуватися між країнами для трудових мігрантів. Це оживить потік грошових переказів до кінця цього року та в найближчі пару років, адже після затяжної кризи передбачається поступове економічне зростання [35].

За оцінками НБУ, опублікованими в березні 2021 року, хоча загалом об'єми грошових переказів скоротилися, їх кількість у грудні 2020 складала 1120 млн. дол. США, порівняно з січневим показником у 952 млн. дол. США. Вони й надалі продовжують генерувати вагому частку профіциту поточного рахунку. Крім того, розширення функціоналу державного мобільного додатку «Дія» спростило операцію грошових переказів в іноземній валюті, як отримання так і відправлення, за допомогою використання цифрових паспортів фізичним особам. НБУ прогнозує, що до 2023 року кількість переказів має зростати через зростання доходів українських мігрантів за кордоном, оскільки рівень міграції буде помірним, а економічна ситуація в приймаючих країнах буде поліпшуватися.

Тож, можна зробити висновок, що держава приймає усі необхідні дії, аби полегшити та діджиталізувати процес отримання та надсилання грошових переказів, адже їх збільшення допомагає стимулювати внутрішнє споживання та зменшує поріг бідності в країні. З іншого боку, виникає проблема безробіття та відтоку «мізків», яка підвищує конкуренцію на ринку праці України, що у свою чергу сприяє підвищенню заробітних плат.

2.2. Залежність від грошових переказів мігрантів як основа чи тягар довгострокового економічного зростання

Як зазначалося у першому розділі, отримані грошові перекази слугують мультифункціональним засобом, що може бути використаним для збільшення інвестицій в бізнес, освіту та медицину, стимулювання ринку праці, зростання купівельної спроможності населення. Порівняно з іншими джерелами іноземної валюти в країні (приватні іноземні інвестиції, офіційна допомога) вони вирізняються постійністю та надійністю, займаючи здебільшого від 5% до 30% (в крайніх випадках і більше). З іншого боку, не зважаючи на кількість переваг, деякі джерела також підкреслювали негативні аспекти, що можуть призвести до погіршення ситуації в країні, зокрема проблема "відтоку мізків" (від'їзд за кордон кваліфікованих кадрів). У наступних прикладах буде розглянуто відмінні ефекти від застосування грошових переказів в економіці країн, що значно залежать від цього фінансового ресурсу.

2.2.1. Грошові перекази мігрантів як засіб зменшення бідності у Бангладеші

Останнє десятиліття Бангладеш упевнено стримається в десятці країн найбільших реципієнтів грошових переказів мігрантів, що привертає увагу численних дослідників. Як показують статті, зокрема і локальних, науковців, грошові перекази в Бангладеш мають не однозначний вплив на соціальне та культурне життя країни [36].

На Рис.2.7. відображена динаміка обсягів одержаних Бангладешем грошових переказів мігрантів та їх відсоток до ВВП у 1996 - 2019 рр.. Статистика Світового банку показує, що хоча з року в рік об'єми грошових потоків в країну зростають, відсоток до ВВП останнім часом почав спадати, що є позитивним

явищем. Паралельну динаміку можна було помітити лише до 2010 року, коли держава отримувала для того періоду пікові 10% від ВВП. Так у 2019 році при тому, що Бангладеш отримав рекордну суму – 18,36 млрд. дол. США, це склало всього 6 % від ВВП.

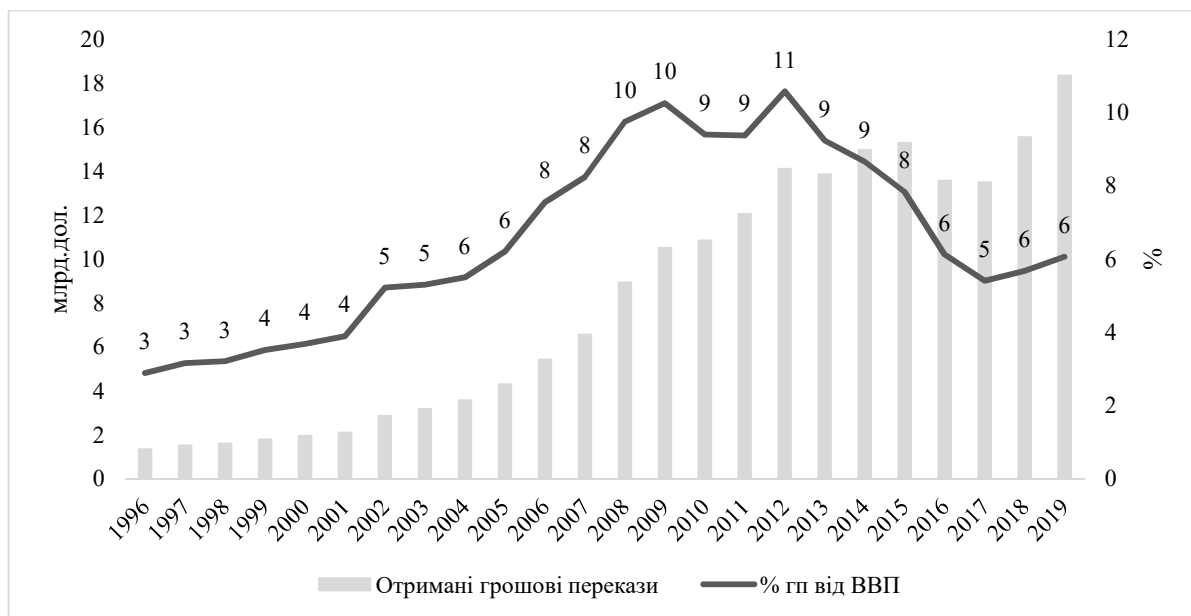

Рисунок 2.7 – Динаміка обсягів одержаних грошових переказів мігрантів до Бангладеш та їх відсоток до ВВП у 1996 – 2019 рр., млрд. дол. США та % відповідно

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку

Така позитивна зміна економічної ситуації може бути підтверджена покращеною статистикою безробіття в країні. Цей показник знизився з 4,5% в 2010 році до 4,2% у 2019. Для країни з населенням у 166 143 064 осіб, такий рівень є дуже позитивним чинником, але безробіття утримується майже на природному рівні (3%).

На діаграмі 2.8 відображений топ країн з яких надходять найбільші частки грошових переказів. Так, Саудівська Аравія надіслала найбільшу частину – 4 мільярди доларів, що склало 22% від усього грошового потоку. Приблизно однакова кількість надійшла з таких країн як ОАЕ (2,5 млрд. дол.) та США (2,4 млрд. дол.) , 14% та 13% відповідно. За цим можна зробити висновок основної

дислокації та працевлаштування бангладешців. Розуміючи розмір переказів та також величину відсотка від ВВП, який вони складають, можна резюмувати, що грошові перекази значно залежні від ВВП та економічного стану ключових приймаючих країн.

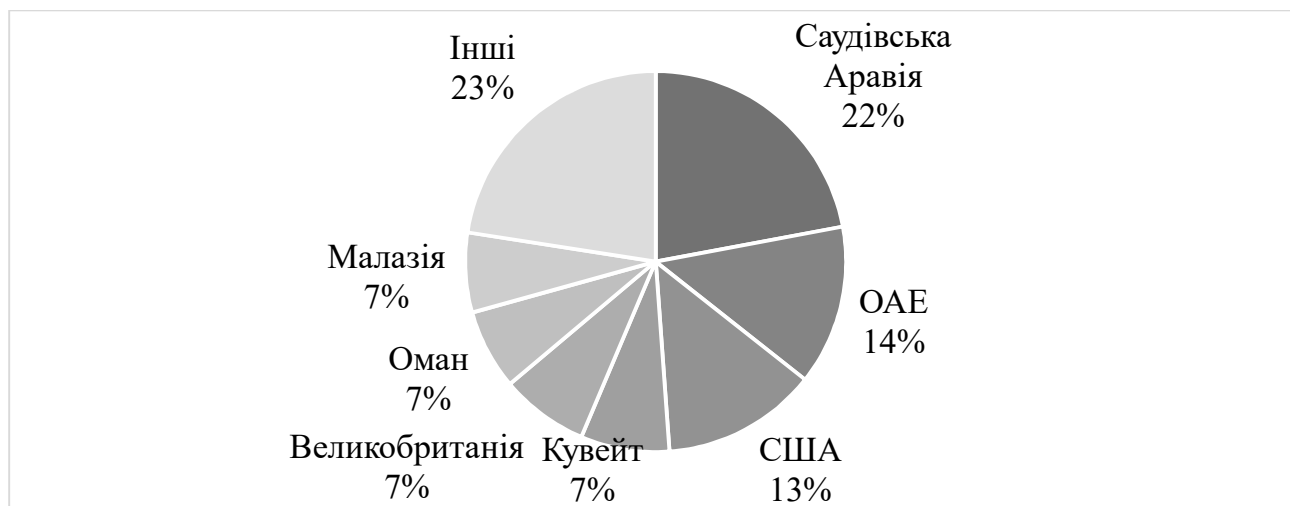

Рисунок 2.8 – Отримані грошові перекази Бангладешем в 2019 році за країнами, %

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку

Для кожного окремого домогосподарства, яке одержує грошові перекази, збільшується споживання та купівельна спроможність, крім того, більша кількість дітей мають змогу отримати кращий рівень навчання. В майбутньому, це впливає на поліпшення статусу громадян. Вищі статки приводять до зменшення бідності, сприяють соціальному розвитку регіону – облагородження вулиць, будівель, муніципальної власності громад [37].

Бангладешу важко конкурувати з зарплатами країн, куди їде на заробітки частина населення. Варто зазначити, що мінімальна зарплата з 2014 по 2018 роки становила близько 63 дол. США, і лише у 2019 році відбулися відчутні зміни, та держава підняла рівень мінімальної зарплати до 94 дол. США. за курсом 2021 року. Середньомісячна заробітна плата збільшилася з 135 дол. США в 2013 до 156 дол. США у 2018. Такі зміни, хоча і вплинули на підвищення рівня збагачення населення, але не значно.

У 2016 році було проведено дослідження Відділом статистичної інформатики (SID), основною метою якого стало опитування інвестиційної діяльності бангладешців, які роблять вкладення безпосередньо з переказаних коштів та чи відбувається при цьому часткове заощадження. Воно проводилося на районних рівнях, тож було охоплено значну частку населення. Крім того, виявили, що центральний регіон (Дакка) інвестує та витрачає найбільше за інших майже на третину, а от зберігають найбільше регіони, що межують з Індією.

Загальну динаміку можна прослідкувати на Рис. 2.9, де відображена зміна національних обсягів особистих заощаджень та витрат на споживання. З 2011 по 2019 рік споживчі витрати зросли в 2,5 рази, а заощадження більше ніж в 3 рази. При цьому, середній рівень інфляції за даний період склав близько 6% з незначними коливаннями, що лише підкреслює позитивний розвиток суспільства за останні 10 років.

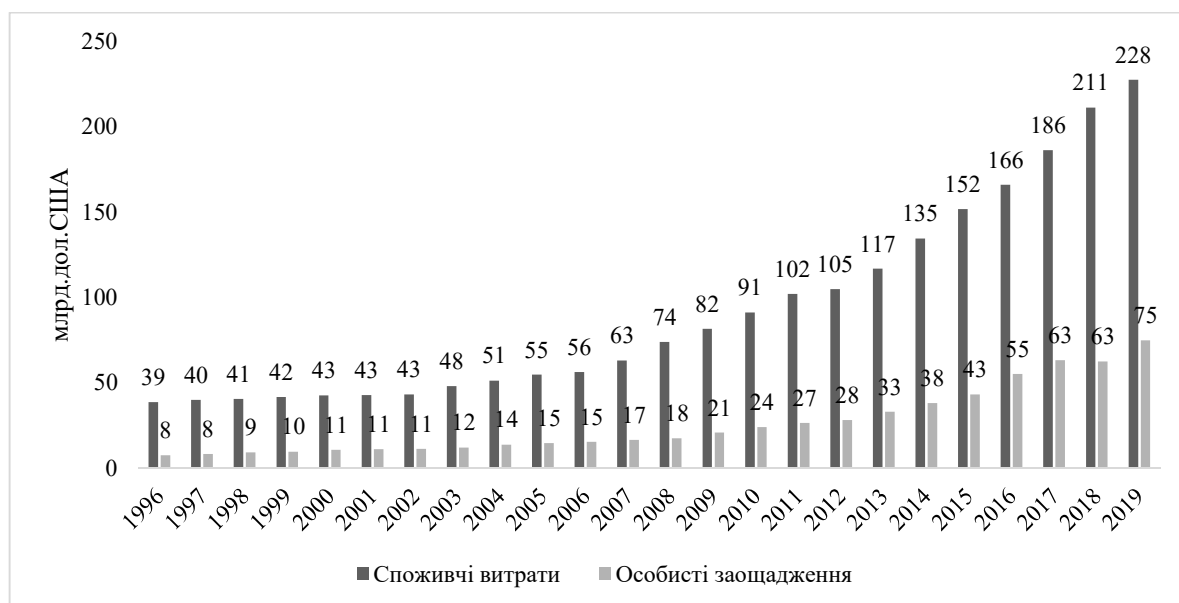

Рисунок 2.9 – Динаміка обсягів особистих заощаджень та споживчих витрат населенням Бангладеш у 1996 – 2019 рр., млрд. дол. США

Джерело: створено автором на основі даних Бюро статистики та міністерства фінансів Бангладеш

Негативний вплив на суспільство отримання грошових переказів несе через збільшення ціни на землю, соціальну нерівність. Також, це може погано впливати на структуру людського капіталу в середині країни, країна походження мігрантів втрачає високоосвічених та кваліфікованих робітників, як ще це називається "відтоком мізків". Також, суперечливу дію грошові перекази несуть на економіку через те, що вони використовуються для невиробничих цілей, таких як споживання, а не на одержання додаткового доходу.

Тож, основними каналами впливу грошових переказів на економічне зростання Бангладешу є:

- зростання резервів іноземних валют;
- пришвидшення руху капіталу всередині країни через інвестиційні інструменти;
- підвищення рівня освіченості та кваліфікованості кадрів, через зростання внутрішнього і зовнішнього попиту на фахівців;
- зменшення рівня бідності через додатковий дохід домогосподарств та паралельних змін в оплаті праці державою;
- зменшення попиту на працю в середині країни.

Деякі дослідження наводять наступні фактори, які б могли посприяти зростанню загального внеску та позитивного впливу грошових переказів:

- Підвищення якості освіти та розширення мережі університетів, збільшення доступності будь-якого рівня освіти. За даними ЮНЕСКО у 2018 середній рівень грамотності в країні становить 73,6%, при чому для чоловіків цей відсоток вищий, 76,6% проти 71,2% для жінок. Порівняно з 2008 роком, коли середній показник складав 43% зміни відбулися досить суттєві. Тож спрямування отриманих грошових переказів на розвиток освітньої системи, може позитивно вплинути на економічне зростання.

- Покращення системи отримання трансфертів. Розширення мережі банкоматів у сільських регіонах та комісійні зменшить супутні витрати, такі як витрати на транспорт, там самим збільшуючи інвестиційні та споживацькі можливості.
- Відсутність зовнішньої політики уряду ускладнює мобільність працівників, а також не надає їм необхідної соціальної підтримки. Наведення ладу з внутрішніми правилами та встановлення дипломатичних домовленостей з основними країнами до яких їдуть працювати бангладешці зможе полегшити процедуру отримання необхідних документів, а отже і заробіток за кордоном стане привабливішим.

Є певні квазіголандські наслідки грошових переказів, що частково вплинули на економіку Бангладеша, але загалом, обмінному курсу вдалося уникнути ефекту «голландської хвороби». Ефект проявляється лише у перерозподілі людських ресурсів у країні, ті регіони, що найбільш залежні від грошових переказів здебільшого найменш задіяні у промислову діяльність [38]. До того ж, здебільшого це спостерігалось до 2008 року, коли була менша відкритість економіки та задіяність грошових переказів як інструмент інвестування.

Тож, у підсумку можна зазначити, що економічна ситуація для Бангладешу значно поліпшилася після отримання закордонного фінансування у вигляді грошових переказів мігрантів. Уряд країни та самі громади якісно спрацювали для ефективного освоєння даного ресурсу для підвищення рівня життя населення.

Враховуючи кількість трудових мігрантів, що мають країну походження Бангладеш, а також рівень заробітків за кордоном, попит на робочу силу та кількість отриманих грошових переказів найближчим часом не зменшиться, а продовжить експоненційно зростати. З іншого боку, спад відсотку, який займають перекази від ВВП передбачає покращення якості життя

малозабезпечених прошарків населення. Останнє може поліпшитися через продовження програм покращення інфраструктурних рішень та каналів отримання/відправлення переказів, аби зменшити відсоток нелегальних перетинань кордону та одержання коштів. Крім того, це призведе до зменшення тіньового сектору економіки та підпільних організацій, що займаються перевезеннями, забезпечить додатковий притік фінансових ресурсів до бюджетів.

2.2.2. Негативні наслідки для Таджикистану через залежність від грошових переказів

Хоча останні декілька років країни Центральної Азії мали тенденцію до перегляду політики регулювання міграційних потоків (підписання угод про співробітництво в областях міграції, наприклад Таджикистан з Казахстаном та Російською Федерацією), потік трудових мігрантів з країн щорічно тільки збільшується. Найактивнішим в регіоні є Таджикистан, адже за статистичним підрахунком, у 2019 році грошові перекази мігрантів склали майже 30% від ВВП країни, що вивело його на третє місце у світовому переліку країн з найбільшим відсотком від валового продукту (попереду тільки Тонга, що має 35,2%, та Киргизстан – 33,6%) [39]. У середньому, якщо брати за основу 2019 рік, коли населення Таджикистану дорівнювало 9,321 млн. жителів, то грошові перекази на особу склали 249, 11 доларів на особу. Порівняно з найближчим як географічно так і економічно сусідом, Киргизькою Республікою, де грошові перекази на особу майже у два рази вище (373,8 доларів), а ВВП майже однакове, це достатньо низький показник, що означає задіяність мігрантів на низькооплачуваних роботах.

На Рис.2.10 відображена загальна динаміка обсягів отриманих грошових переказів мігрантів Таджикистаном та їх відсоток від ВВП у 2002 – 2019 роках.

Найшвидше зростання спостерігалось до кризи 2008 року, тоді обсяг переказів збільшився в 3 рази за 3 роки і склав рекордні 44%. З 2010 року нижче 30% даний показник опустився лише під час кризи 2015 – 2016 років, здебільшого це відбулося через падіння курсу рубля в Росії, де працевлаштована більшість трудових мігрантів Таджикистану. Азіатський банк розвитку після аналізу ринку праці республіки повідомив у своїй публікації, що 98% таджицьких мігрантів працевлаштовуються в Росії.

Рисунок 2.10 – Динаміка обсягів отриманих грошових переказів мігрантів Таджикистаном та їх відсоток від ВВП у 2002 – 2019 рр., млн. дол. США та % відповідно

Джерело: створено автором на основі даних Світовий банк

Для того щоб підтримувати попит на національну валюту, Нацбанк Таджикистану у 2016 році ввів зобов'язання видачі грошових переказів лише у місцевій валюті (сомоні). Оскільки валютний курс має досить нестабільну динаміку, через що користувачам не вигідно проводити операції переказів через банківські установи, населення частіше користується послугами своєї сім'ї та знайомих і через них передають кошти. При чому це спонукає до підвищення рівня крадіжок та корумпованості, грошові перекази не вповні досягають останнього одержувача [40].

З графіку видно проциклічну динаміку зміни грошових переказів та ВВП. Хоча деякі джерела попередніх років стверджують про протилежне, по факту зміни відбуваються одночасно та у співвимірному розмірі. Зважаючи на це, прогнозом на майбутнє може стати лише подальше продовження використання грошових переказів як значне джерело доходів та іноземної валюти в Таджикистані. Найбільше країні шкодить довгострокова перспектива переселення працездатного населення до країни-приймача, Російської Федерації, якщо в ній відсутні різного виду шоки, що призведе не тільки до зростання безробіття, але й зменшення грошових переказів.

У порівнянні з Бангладешем ситуація Таджикистану протилежна. Не залежно від того, що грошові перекази займають значну частину ВВП країни, особисті витрати громадян не мають тренду, що зростає, а занадто залежать від їх динаміки. З Рис.2.11 помітно, що споживання на пряму залежить від грошових переказів та значно перевершує заощадження (валові внутрішні заощадження розраховуються як ВВП за вирахуванням витрат на кінцеве споживання). Їх можна розглянути також як вибір між споживанням сьогодні та споживанням завтра, оскільки це спосіб накопичення багатства з часом та підвищення рівня життя в майбутньому (за аналізом Статистичного, економічного та соціального дослідницького та навчального центру для ісламських країн (SESRIC)).

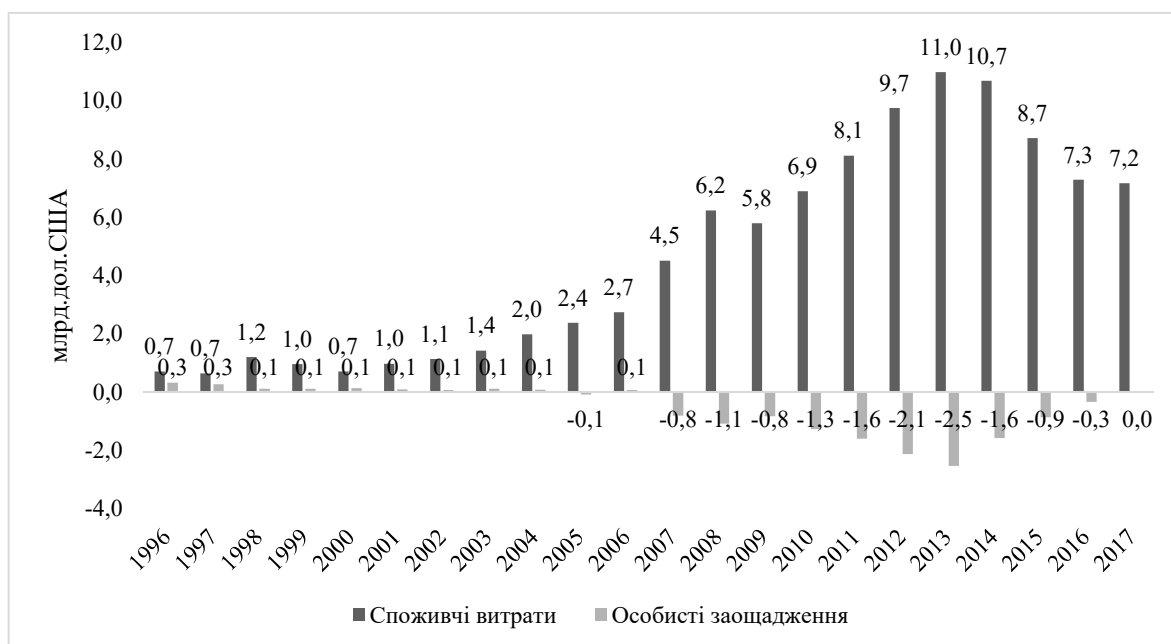

Рисунок 2.11 – Динаміка обсягів особистих заощаджень та споживчих витрат населенням Таджикистану у 1996 – 2017 рр., млрд. дол. США

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку

Слід зазначити, що постійні низькі заощадження щодо інвестицій означають стійкий дефіцит поточного рахунку та погіршення міжнародного інвестиційного становища. Зростання дефіциту поточного рахунку збільшить ступінь вразливості країни, оскільки це свідчить про залежність від іноземного фінансування. Нарощення розмірів заощаджень може допомогти підтримувати високі темпи зростання завдяки своєму впливу на інвестиції, а також виступати каталізатором залучення їх з-за кордону. З іншої сторони сильна залежність від зовнішнього фінансування може погіршити конкурентоспроможність через завищену валюту, створюючи додаткові мотиви для бажання стимулювати внутрішні заощадження [41].

Субрегіональний офіс МОП для Східної Європи та Центральної Азії у 2010 році провів дослідження за темою «Грошові перекази в Таджикистан: потенціал для заощаджень, економічних інвестицій та існуючих фінансових продуктів для залучення грошових переказів» і виявив наступні статистичні закономірності. Зокрема, 33% від одержаних доходів мігранти витрачають в країні перебування (для Таджикистану – це РФ), а 15% відкладається як збереження.

Лише 12% домогосподарств, у яких присутні трудові мігранти, якимось дотичні до підприємницької діяльності, здебільшого це малий бізнес (маленькі магазини, ремонтні станції, сільське господарство). З усіх опитаних половина зауважила, що розглядали можливість відкриття бізнесу, при чому 17% планують інвестувати кошти виключно у проекти де партнерами виступатимуть сім'я або знайомі.

Потребує уваги також той факт, що переважна більшість рішень про витрати отриманих грошових переказів відбувається без прямої участі мігранта (66%), 14% відводять на самостійне прийняття про інвестицію і 20 % ухвалюють

усе спільно між собою [42]. Основною причиною такої статистики виділяють те, що більшість мігрантів чоловічої статі (Таджикистан це патріархальне ісламське суспільство) та відносно молоді (до 30 років).

У Таджикистані присутня спадна динаміка безробіття – за 18 років відбулося зменшення на 3% за методологією Світового банку, хоча загалом рівень не є низьким. Показник не зазнав майже жодного впливу від криз та падіння ВВП. Для порівняння на Рис.2.12 наведено динаміки за розрахунками інших інституцій. Так, значення Світового банку після 2009 року почали поступово все сильніше розходитися з показниками МОП, у той час як Національний банк країни стверджує, що коливання безробіття мінімальні та воно знаходиться на рівні природного.

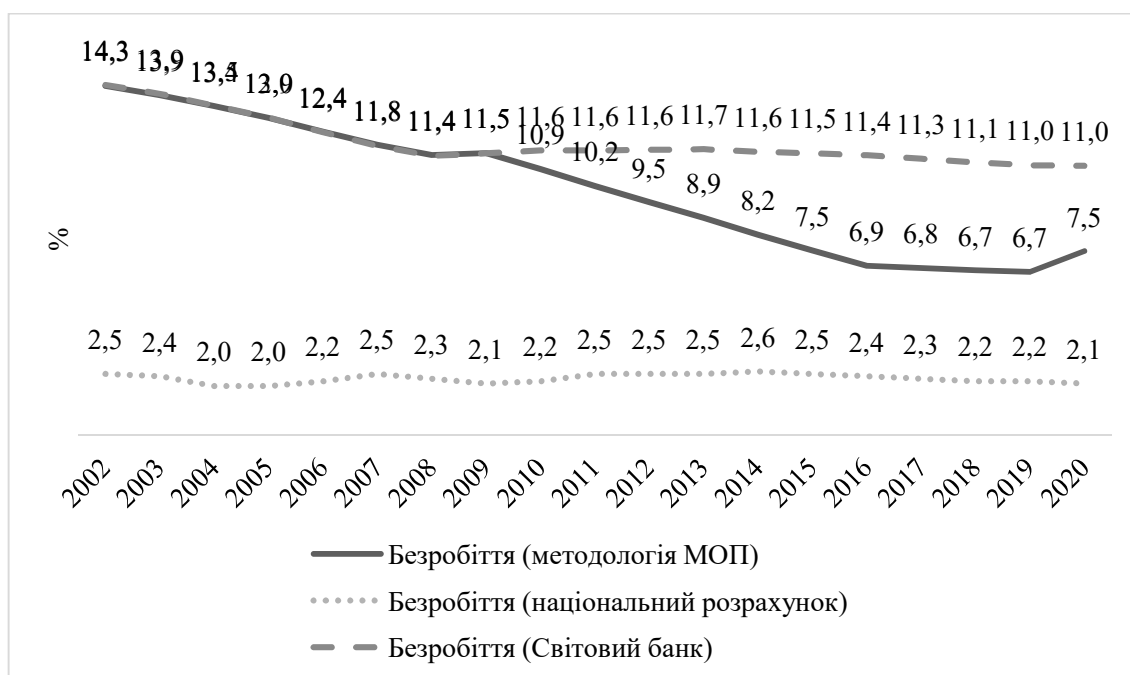

Рисунок 2.12 – Динаміка рівня безробіття в Таджикистані за методом МОП, Світового Банку та національними розрахунками у 2002 – 2020 рр., %

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку, МОП та Національного банку Таджикистану

Подібні заниження офіційної статистики не сприятливо відображаються на внутрішньому зростанні країни. Менші значення рівня безробіття можуть

маскувати зростаючу бідність в країні, адже все більша кількість людей обирає працювати. Також, це показує проблеми з соціальною допомогою непрацюючому населенню. Якщо взяти до уваги те, що за міжнародним аналізом зайнятість збільшується, це може бути позитивним сигналом для стабілізації економічної ситуації в країні та втриманні працездатного населення в рамках однієї держави.

Щодо наявності «голландської хвороби» в Таджикистані не можна визначити однозначно. Реальний обмінний курс після значних коливань до 2012 року стабілізувався в районі 8–10% через застосування підходів за рекомендацією МВФ, а зайнятість може поступово зрости у неторговому секторі. Неринкова командна економіка ускладнює визначення експортної переваги серед інших країн.

Загалом, можна простежити кореляційні причинно-наслідкові взаємозв'язки між грошовими переказами, безробіттям та споживанням. Основними причини які можуть викликати таку залежність це усталеність (певною мірою симбіотичність) пост-радянських зв'язків з Росією, адже одразу після його розпаду країну охопила п'ятирічний збройний конфлікт. Громадянська війна значно затримала розвиток держави, інфраструктури та внутрішньої економічної ситуації.

Нездорова залежність Республіки Таджикистан проявила себе особливо гостро під час 2020 року під час пандемії коронавірусу, коли більшість країн-приймачів трудових мігрантів, закрили кордони. Президент Таджикистану Емомалі Рахмон навесні 2020 року звернувся до МВФ по допомогу, адже грошові перекази з Російської Федерації скоротилися на 50%. Для проведення антикризових заходів МВФ надав допомогу у вигляді 189 млн. доларів. Через недоотримання бюджетом доходів на майже 230 млн. доларів, уряд країни вимушений був звернутися до зовнішніх кредитів і грантів [43].

Як висновок, можна зазначити, що значна залежність від грошових переказів мігрантів, що не супроводжується внутрішнім розвитком суспільства призводить до розшарування населення, відсутності пропозиції праці та поглиблення бідності, що особливо відчутно під час світових криз. Проциклічність грошових переказів свідчить про відсутність «подушки», певного буферу безпеки, яким зазвичай вони є в інших державах при настанні кризової ситуації. Країні варто зосередитися на врегулюванні міграційних відносин, покращенні економічного мікроклімату всередині держави, починаючи з ведення достовірної статистики та доступності до неї усіх громадян. Також створення офіційних каналів міграції та прозорості банківських операцій щодо грошових трансфертів збільшать довіру до державних інституцій. Варто зауважити, що спрощення міграційної політики може призвести до більшого відтоку працездатного населення з країни, але з іншого боку, за допомоги міжнародного перерозподілу капіталу може встановитися необхідний баланс, що сприятиме розвитку внутрішнього ринку праці. Доцільним є також звернення уваги на низькооплачуваність та часткову або повну відсутність страхових соціальних гарантій під час працевлаштування за кордоном. Мотивація до підвищення кваліфікації, створення осередків передачі здобутих навичок мігрантами один одному, зможе збільшити кількість кваліфікованих кадрів в країні, що можливо зможуть знайти роботу на внутрішньому ринку з гідною оплатою праці.

2.3. Взаємозв'язок наслідків світової пандемії COVID-19 та розміру міжкордонних приватних грошових трансфертів

Грошові перекази – це значна складова частина ВВП в країнах з низьким та середнім рівнем доходу, більшість з якої йде на фінансування розвитку територій проживання самих мігрантів, а також зменшення рівня бідності.

Пандемія COVID-19 принесла значні корективи в світовий розподіл грошових потоків.

За визначенням Всесвітньої організації здоров'я «коронавірусна хвороба (COVID-19) – це інфекційне захворювання, спричинене нещодавно відкритим коронавірусом. Більшість людей, інфікованих вірусом COVID-19, зазнають респіраторних захворювань легкого та середнього ступеня тяжкості та одужують, не вимагаючи спеціального лікування» [44].

На Рис. 2.13 відображено квартальну динаміку зміни грошових переказів відносно 2015 року. Не зважаючи на сезонні спади, тут можна прослідкувати різке падіння у 2020 році в ряді країн, таких як Марокко, Україна, Сербія, Камбоджа та Індія. Найменш драматичними зміни виявилися для останньої, а от для Марокко і Сербії значення зменшилися майже до рівня 2015 року.

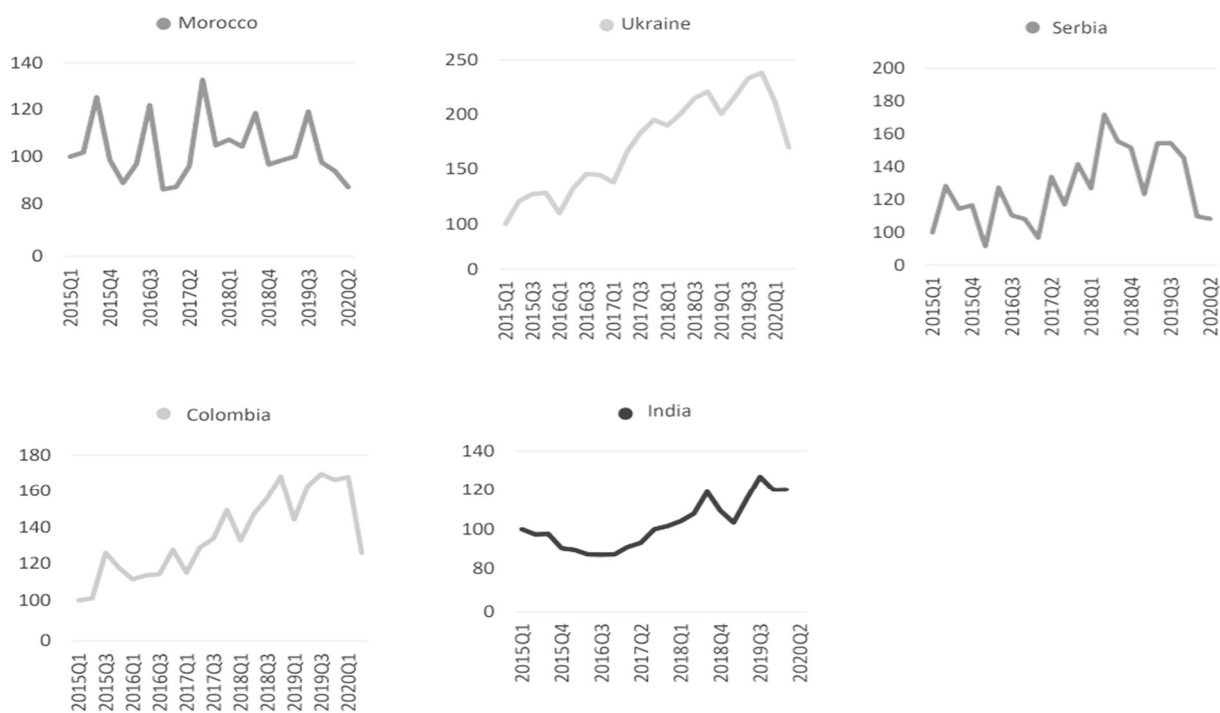

Рисунок 2.13 – Грошові перекази, отримані в ряді країн, 2015 – 2020 (Базовий індекс Q1 2015 = 100)

Джерело: МВФ, щоквартальні дані платіжного балансу [45]

Залежно від рівня розвитку країни та впливу який мають грошові перекази на доходи населення ці країни неоднозначно переживають наслідки. Порівнюючи 2 квартал 2020 року та 2 квартал 2019 року, спад був найбільшим у Сербії (-30%), Колумбії (-23%), Україні (-21%) та Марокко (-13%). Індія, яка протягом багатьох років отримує найбільший обсяг грошових переказів, зафіксувала падіння надходжень грошових переказів на 8,2% між 2 кварталом 2019 року та 2 кварталом 2020 року.

Дослідження, яке було проведено для Республіки Молдова за підтримки ЮНІСЕФ, що займається захистом прав та інтересів дітей показало, що через кризу 2020 року відбулася втрата домогосподарствами, які мають дітей, у середньому 15% власного доходу. Здебільшого це обумовлено зростанням витрат на придбання електроніки для роботи з дому, на їжу та медикаменти. Порівнюючи домогосподарства з та без грошових переказів, ті, які мають в сім'ї трудових мігрантів, зазнали більших втрат, 13 та 17% доходу на місяць відповідно, хоча вони здебільшого продовжують мати більший достаток ніж ті, хто не залежні від них. Найменш постраждалими є найбідніші прошарки населення, адже їх заробітна плата не була стабільною та вони не отримують значних грошових притоків у вигляді переказів. Бідність в країні теж змінила свій розподіл – зросла на 6% для домогосподарств, що залежні від грошових переказів та мають дітей, на 8% для тих хто ні. Це пояснюється тим, що додаткові кошти допомагають створити певний буфер власного капіталу для сім'ї. Найбільш постраждалими від припинення постійного потоку грошових переказів мігрантів є домогосподарства, що знаходяться в сільській місцевості та очолюються непрацюючими жінками (59% таких втратили більше 20% місячних доходів) [46].

Як ілюстрацію до контрциклічної зміни грошових переказів можна розглянути економіку Бангладеша. За даними Національного Банку Бангладеша у 2020 році було зафіксоване зростання грошових переказів приблизно на 18,5%, хоча порівняно з 2019 роком зайнятість впала більше ніж на 60%. Оперативні

заходи, що були вжиті урядом, так як стимулювання здійснення грошових переказів за формальними каналами, а також зростання репатріації (повернення) грошових коштів мігрантів в країну через страх та невизначеність економічної ситуації в країні та особливо на ринку праці. Оскільки на 2021 рік країни тільки частково почали оговтуватися та реабілітуватися після глобальної кризи, уряди усе ще прискіпливо спостерігають та контролюють ситуацію, аби заходи були дієвими та вчасно вжиті [47].

Дослідження журналу The Economist показало значний вплив поширення захворюваності на COVID-19 на грошові перекази мігрантів. Дані потоки є контрциклічним явищем, адже мають збільшуватися під час макроекономічних проблем у державах-реципієнтах, підтримуючи тим самим рівень споживання домогосподарств в до кризовий період [21]. Через введення локдауну та обмеження пересування людей майже у всіх країнах, можливості для роботи мігрантів (особливо фабрики, сільське господарство) значно скоротилися, що призвело до зниження відправки грошових переказів на батьківщину. Оскільки для деяких держав це є чи не одним з основних джерел доходу, їх значна зміна може загострити проблеми бідності в них. Якщо порівнювати глибину падіння загальних розмірів переказів по усьому світу з кризою 2008-го року, то на даному етапі Світовий Банк прогнозує на 2021 рік навіть більший спад – до 7%, у порівнянні з 5% у 2009 році. Винятково важко такий спад може відбитися на країнах з низьким рівнем розвитку та середнім рівнем розвитку, але низьким доходом, через те, що вони мають диспропорційність у поточному рахунку, де грошові перекази складають значною мірою відсоток до ВВП. За розрахунками МВФ у 2018 році грошові перекази в такі країни складали 350 млрд. дол., що значно переважало приватні іноземні інвестиції в них. Навіть не значний спад, може призвести до соціального та фіскального навантаження на уряди.

Важливо зазначити, що спад переказів першочергово відбувається в країнах-осередках перебування мігрантів. Деякі з основних країн-членів ОЕСР, наприклад, Франція та Німеччина, спостерігали різке падіння трансфертів у

другому кварталі 2020 року. Рис. 2.14 підтверджує факт, що спад грошових переказів яскраво характерний для США (-25%) та Австралії (падінням на 56% порівняно з другим кварталом 2019 р.) основним чином, та трохи менше для Канади (-6%).

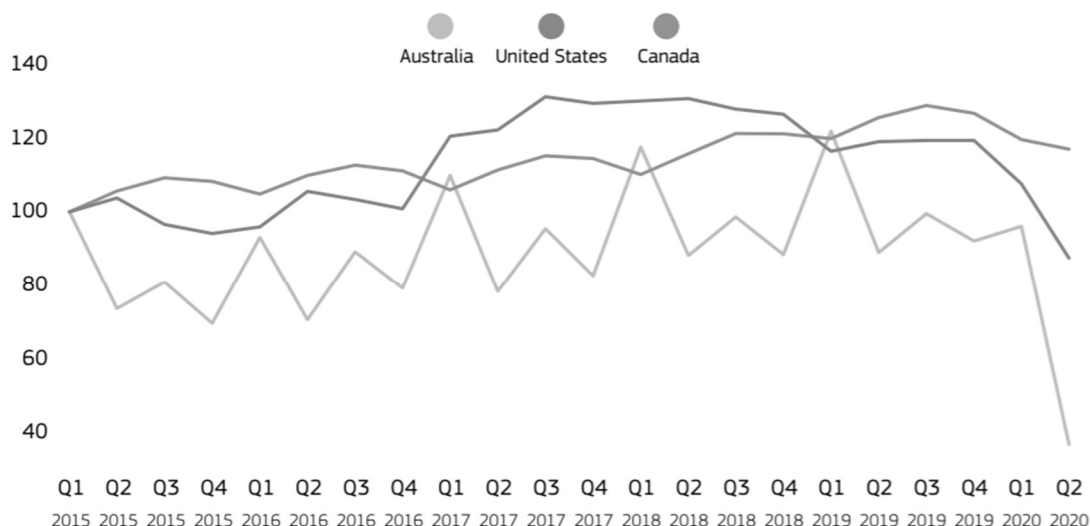

Рисунок 2.14 – Грошові перекази, що надсилаються, з Австралії, Канади і США, 2015 – 2020 (Базовий індекс Q1 2015 = 100)

Джерело: МВФ, щоквартальні дані платіжного балансу [45]

Оскільки ці країни є великими осередками фінальної точки працевлаштування трудових мігрантів, таке падіння пересилки коштів до інших країн показує наскільки сильно домогосподарства місць походження мігрантів недоотримали, навіть порівняно з першим кварталом 2020. Також у країнах-членах ОЕСР, що не входять до ЄС, особисті перекази були більш стійкими, ніж одержані доходи працівників (-6%, 1% та -1% проти -62%, -41%, -22% для Австралії, Канади та США відповідно).

Варто зазначити, що деякі галузі постраждали набагато більше ніж інші, наприклад, культура, туризм та рекреація, сфера обслуговування, роздрібна та гуртова торгівля, та інші сектори, які потребують особистої взаємодії між надавачем та отримувачем послуг [48]. Через те, що більшість мігрантів працевлаштовані саме на низькооплачуваних, не потребуючих кваліфікації

роботах, або на сезонних контрактах, вони стали вразливим місцем ринку праці, і дуже швидко зазнали скорочень. Компанії через невизначеність економічної ситуації та загроз можливої кризи, побоюються слабого попиту та також можливих фінансових проблем з великим штатом робочих.

Крім грошових переказів, мігранти є частиною процесу залучення приватних іноземних інвестицій. А кризове положення високорозвинених країн на пряму впливає на зменшення бажання та можливостей інвесторів вкладати кошти в високоризикові активи.

Аналіз макросередовища від Світового банку показав, що пандемія COVID-19 супроводжувалася скороченням припливів іноземного капіталу в країни і навпаки збільшенням відтоку внутрішнього, особливо з країн, що розвиваються. Через це страждає індустрія та виробничі галузі, де заводи та середній бізнес або вимушені закриватися, або недоотримують фінансування. Таке скорочення надходження грошових коштів може в коротко та середньостроковому періоді вплинути на зменшення виробництва на місцевому рівні, що у свою чергу призведе до скорочення пропозиції на ринку праці та збільшенню кількості безробітних. Що далі може в перспективі збільшити рівень бідності в країні загалом. «Скорочення грошових переказів також зменшує наявні доходи домогосподарств, що, за оцінками, знижує їх добробут приблизно на 10% – 14% у разі закриття торгових кордонів» [49].

Загалом, макроекономічний вплив на країни з сильною залежністю від грошових переказів (більше 15% у ВВП), може різнитися між регіонами, адже деякі можуть справитися з шоком ефективніше за інших. Вживання запобіжних заходів проти COVID-19 може викликати урядову перенапругу (тиск на бюджети через розширення соціальних допомог), що зробить управління менш гнучким.

Тож, на ґрунті брифінгу Азійського банку розвитку в серпні 2020 року основними проблемами з якими стикнулася громада мігрантів по всьому світу, що спричинили негативні наслідки є:

- зміна вартості відправлень трансфертів,
- підвищення ризику смертності та отримання інвалідності робітниками,
- диференціація на ринку зайнятості між місцевими жителями та робітниками-мігрантами,
- рестрикційні заходи пов'язані з обмеженням міграційної політики між кордонного пересування населення, навіть за наявності необхідних робочих дозволів [50].

Майбутній довгостроковий розвиток подій відносно грошових переказів більшою мірою залежить від загальної ситуації та того, яким чином державам вдасться пом'якшити негативні наслідки пандемії. Для цього міжнародні організації розробили рекомендації щодо конкретних заходів, які слід вжити для збереження потоків грошових переказів, вони передбачають як введення нових мір так і підтримку та інтенсифікацію існуючих. Зокрема, вони радять вжити наступних заходів:

- заходи, спрямовані на постачальників послуг з переказу грошей (надання податкових пільг);
- заходи щодо підтримки здоров'я та доходів мігрантів (захист зайнятості, доступність системи охорони здоров'я);
- діджиталізація послуг та розширення доступності для усіх верств населення (частково здешевлює трансферти);
- заходи щодо підтримання міграційних потоків (сприяння їх легальному забезпеченню, обмеження адміністративних ризиків у разі втрати роботи).

Розглянемо наступний приклад боротьби з пост-пандемічними наслідками. Оскільки Сингапур – це мультинаціональна держава, її прем'єр-міністр Лі Сянь Лун ще у квітні 2020 року виступив зі зверненням до трудових мігрантів, що знаходяться в країні з заявою про турботу та підтримку, а також який соціальний захист держава зможе надати їм. Він наголосив про співпрацю з роботодавцями,

«..., щоб переконатися, що ви отримуєте зарплату і можете відправляти гроші додому.... Це наш обов'язок та відповідальність перед вами та вашими сім'ями» [51].

Подібні дії приймаючих країн, допомагають збалансувати грошові перекази, підтримувати необхідний рівень доходу вразливих частин суспільства, а також зменшити ймовірність повернення мігрантів додому. Розширення протекційної політики мігрантів допоможе швидше повернутися та адаптуватися до нових умов повного виробництва. Особливо це стосується країн, що залежать від сезонності робочої сили, наприклад, українці в Польщі, утримання мігрантів у своїх кордонах та посилення тестування на зараження принесе подвійну користь – забезпечення постачання свіжої сільськогосподарської продукції для країни перебування та збереження грошових переказів для сімей мігрантів.

Основною метою інтеграції Цілей сталого розвитку ООН є зменшення вартості трансферу до 2030 року менше ніж 3% та ліквідувати коридори грошових переказів (сума грошових переказів, відправлених між двома конкретними країнами) із витратами вище 5%. Це у свою чергу сприятиме збільшенню загальних потоків більше ніж на 16 млрд. дол. кожного року.

Більш того, у травні Швейцарія та Великобританія, до яких пізніше приєдналися кілька інших країн, Світовий банк, Програма розвитку ООН та інші агенції та промислові групи ООН, також закликали до дій, щоб громади мігрантів могли продовжувати надсилати гроші та також вдосконалити систему грошових переказів. Це, зокрема, рекомендує політикам оголосити надання грошових переказів як важливу державну послугу та підтримати розвиток більш ефективних цифрових каналів грошових переказів.

Здатність грошових переказів до відновлення буде залежати від можливостей мобільності та роботи мігрантів після COVID-19. Поточні заходи блокування у країнах з високим, середнім та низьким та середнім рівнем доходу та повернення багатьох робітників до своїх країн призводять до вичерпання

готівкових коштів. Цілком імовірно, що обмеження на мобільність та міграцію будуть діяти деякий час, і це може цілком знизити міграційні потоки в середньостроковій та довгостроковій перспективі стійкість зникне.

Загалом, важкість соціально-економічної ситуації на пряму залежить від тривалості пандемії та пов'язаних із нею заходів політики. Вплив поточних порушень потоків грошових переказів можна пом'якшити вибором політики та необхідними зусиллями щодо реформ. Благополуччя та фінансові заходи щодо подолання COVID-19 мають значення для подолання розриву, створеного внаслідок скорочення грошових переказів.

2.4. Інструменти збільшення грошових переказів та використання міграційних процесів як стимулятор економічного зростання країн

Міграція давно увійшла в норму сьогодення, чому сильно сприяв глобалізаційних рух останніх років. Разом з людьми переміщаються і значні грошові потоки, які мусять бути врегульованими, для того щоб бути ефективно розподіленими в економіці держав та принести найбільшу вигоду кожній зі сторін. Створення ефективної бази активів є наріжним каменем, що поєднує тенденції розвитку держави та підтримання сталого притоку грошових переказів в країну. Як було зазначено вище, цей потік капіталу допомагає розширити рівень споживання та заощаджень населення, знизити рівень бідності. Основною проблемою, особливо для країн, що розвиваються, є не формалізованість та відсутність регулювання з боку уряду. Виведення грошових переказів з тіні допомагає за допомогою статистичних методів оцінки зробити наближені до реальності висновки, щодо ситуації в різних сферах економіки, створити підґрунтя для даного інструменту як стратегічного елементу розвитку аби примножити позитивний ефект від нього.

Отож, грошові перекази безумовно потребують постійного моніторингу та ревізії, а також відкритості та доступності інформації. Для цього держави почали впроваджувати особливі заходи для підтримки мігрантів та їх домогосподарств, які отримують дохід у вигляді переказів, а надто уникнення можливого шахрайства.

Зокрема, Міжнародна організація з Міграції визначає такі причини для виведення грошових переказів з тіньового сектору та їх формалізації:

- допомога в створенні валютних резервів урядами за рахунок одержання іноземних коштів,
- створення програми захисту мігрантів, що включатиме страхування грошових переказів від крадіжки або втрати, яке убезпечуватиме населення від хвилювань,
- прозорості грошових потоків, усунення проблеми відмивання грошей та фінансування тероризму,
- отримання статистичних даних для оцінки міграційних потоків, аналізу причин та економічного прогнозу макроекономічних показників.

Здебільшого подані вище рекомендації не підтримуються самими громадами мігрантів, оскільки належний контроль держави передбачатиме сплату додаткових комісії та податкових зборів за користування послугами, що стимулюватиме перехід до різноманітних тіньових каналів, як це описано для випадку Таджикистану у пункті 2.2.2. До того ж, це потребуватиме додаткової просвітницької кампанії, через те, що ті, ким передають грошові перекази неформально, не знають про належні механізми.

Прикладом позитивної взаємодії держаного управління з населенням є Пакистан, де розробка урядом комплексного підходу до грошових переказів значно поліпшила ринкову ситуацію. Пакистанська ініціатива була введена влітку 2009 року, до команди якої входила спільна робота таких організацій як

Міністерства фінансів, Нацбанку та Міністерства пакистанців закордоном та розвитку людських ресурсів. Основними цілями такої програми стали здешевлення, убезпечення підвищення комфортності та доступності офіційних каналів грошових переказів, а також допомога в інвестиційній діяльності пакистанців, які проживають за кордоном. Результатом став лише позитивний вплив:

- підписання угод з міжнародними партнерами, що формалізувало та полегшило пересилання переказів;
- збільшилася кількість установ, що можуть видавати одержані кошти, тим самим стимулюючи пропозицію праці в середині країни за рахунок створення нових робочих місць (комерційні банки, біржові компанії, організації з мікро-фінансування);
- скорочення часу та вартості грошових трансфертів на 5 – 7%.

Механізм використання технологічного підходу до фінансового розвитку громадян допомагає розширити доступність в усіх куточках країни, а також розвиває підприємницьку базу. Завдяки підвищеній увазі до таких проектів урядових та не тільки інституцій створилася можливість для розробки сучасних методів отримання та надсилання грошових переказів, використання їх як депозитних збережень, зокрема інтернет банкінг, перекази онлайн та інше. Крім того, варто зауважити, що здебільшого відсоток населення, що має рахунки в банках є вищим серед тих, хто отримує грошові перекази. Подібно до цього, вищим є відсоток серед тих, хто зберігає та інвестує, а не витрачає на споживання.

Тому, комфортність надання послуг має забезпечувати вигоду обох сторонам, як користувачам грошових переказів, так і державі, яка впроваджує цей інструмент. Введення ефективної та конкурентоздатної платіжної мережі полегшує процес отримання грошових переказів, а держава навзаєм отримує інформацію, захист та контроль фінансових потоків. Її конкурентоспроможність передбачає доступність, мобільність та швидкість користування наданими

послугами, надто цифровими, зручність інфраструктури. Приміром, надання обслуговування через поштові відділення, грошово-кредитні установи, а також пункти обміну. Деякі країни, такі як Таїланд, таким чином також використовують мережі роздрібних магазинів, такі як 7-Eleven для виплати грошових переказів.

До прикладу, нещодавно, у 2017 році Саудівська Аравія ввела програму щодо створення центрів грошових переказів, які мали на меті за допомогою електронних каналів вивчити ціни та якість послуг, які надаються отримувачам грошових переказів. За сприянням агентських банків, які використовувалися замість пошти, планувалося розширити географію можливостей отримання коштів з-за кордону. Таким чином намагалися ввести контроль за відмиванням коштів та терористичним фінансуванням, підвищити якість послуг, дотримання законодавчих вимог, а також ознайомлення населення з фінансовою грамотністю [52].

Розширення фінансової інтеграції в суспільство, поширення інформації та просвітлення населення, щодо користування цифровими продуктами фінансової сфери, сприятиме не тільки операційному пришвидшенню надання послуги, але і оживленню банківської системи в цілому, яка додатково зможе заробляти та реінвестувати кошти для розвитку інфраструктури та ринку зайнятості. Конкурентність надання таких послуг різними установами зможе автономно покращувати сама себе за рахунок змагання за споживача.

Фінансова освіта не тільки мігрантів, але й в цілому, може бути не обов'язково скоординована центральними силами. Існує безліч локальних регіональних ініціатив, які можна взяти за основу та будувати щось більше. Обізнаність населення у базових економічних поняттях допоможе більшій кількості людей раціональніше приймати рішення щодо користування різними цифровими продуктами та/або послугами, детальніше розбиратися з пропозиціями, які щоденно надходять як у вигляді звичайної реклами на вулицях, так і чітко таргетованої фінансовими установами, які вони навідують.

Крім того, це допоможе заощаджувати певну суму грошей, що можуть бути покладеними на депозитні рахунки, або спожиті іншим чином.

Оскільки освіта – це безперервний процес, MOM пропонує об'єднати інформаційні ресурси за допомогою веб-сторінок (Форум «iDiaspora»), брошур та розсилок на електронну пошту для створення механізму обміну знаннями. Особливо при залученості та інтеграції новинного та навчального матеріалу зі смартфоном, значно полегшує її доступність (додаток «MigApp»). Крім того, під час організаційних міграційних процесів, а також під час асиміляції мігрантів з інших країн, можна проводити ознайомчі лекції, що проінформують про стан цифрової економіки в країні, можливо, продемонструють правила користування окремими сервісами. Ці послуги можуть надаватися при залученні працівників установ (банків та ін.), які займаються грошовими переказами. Наприклад, за потреби, можна орієнтуватися на досвід таких країн як Південна Корея, неурядові організації якої адаптують камбоджійських мігрантів або ОАЕ, де дубайська організація «Атіха» навчає мігрантів з Філіппін. Ознайомлення через роботодавців, допоможе покращенню співпраці у колективі та спрощеній орієнтації на місцевості.

Також, варто брати до уваги факт створення урядом необхідної програми соціального забезпечення мігрантів, як тих що перебувають за кордоном, так і тих, хто вже повернувся та стикається з наслідками втрати основного джерела доходів, особливо під час кризових ситуацій таких як пандемія. Програми підтримки можуть бути економічними, соціальними або психологічними в залежності від ускладненості проблем економіки. Зокрема, економічна допомога може бути виражена як в грошовій так і в натуральній формі, аби пом'якшити різкий спад фінансових коштів та запобігти збільшенню бідності в країні. Важливим є також встановлення необхідних дипломатичних міжнародних домовленостей між державами, щоб у разі настання непередбачуваних обставин, обмеження переміщення людей та інше, висилка мігрантів не відбувалася примусово та негайно, що може обтяжити багато сфер обох країн [47].

Також, пропозиція MOM полягає в зменшенні або повному скасуванні валютного контролю, попередньо оцінивши можливі витрати та вигоди від такого кроку. Він здійснюється за продажом/купівлею іноземної валюти резидентами або купівлі / продажу нерезидентами у місцевої валюти. На відміну від більшості країн, деякі практикують фіксовану ставку замість плаваючої, що привносить дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку. Через те, що подібні обмеження поширюються на усі фінансові операції, вони утруднюють процес отримання грошових переказів через офіційні канали, збільшується доля тіньового фінансового ринку, що негативно впливає на економічне зростання в країні. Наприклад, для Нігерії характерно синхронне існування до п'яти валютних курсів, серед яких: офіційний, чорний ринок, міжбанківський курс, особливий тариф для паломників у релігійні місця (Рим, Єрусалим, Мекка), курс операторів грошових переказів.

Загалом, MOM рекомендує мати на увазі застосування наступних кроків, хоча не наполягає на виконанні всіх одночасно:

1. Створення органу або організації, передання повноважень окремій установі, яка буде детально вивчати ринок грошових переказів (Національний Банк, Мінфін).
2. Експертиза потреб для виявлення проблемних сфер, що особливо потребують змін.
3. Викласти методологічні орієнтири та необхідні кроки для вирішення поставлених питань.
4. Налагодити виконання усіх запланованих заходів [53].

Така методика буде винятково ефективною, якщо налагодити на ранніх стадіях комунікацію між усіма залученими сторонами. Усі вищенаведені заходи носять лише рекомендаційний характер, але чи дотримуватися їх надалі є виключно вибором держави. Більшість з них зарекомендували свою ефективність у різних країнах, що з часом допомогло навіть генерувати додатковий дохід та покращити економічні умови в країні.

Тож, підсумовуючи даний розділ можна зауважити, що на економічне зростання країн, що розвиваються, грошові перекази несуть значний вплив через такі канали як ринок праці, міграційні свободи, діджиталізація, а також розвиток малих громад. Щорічне збільшення потоків трудових мігрантів та розширення глобалізаційних процесів одночасно стимулюють зростання в обох країнах: тих, що приймають та тих, що є джерелом робочої сили.

За допомогою прикладу України можна спостерігати як зароджується міграційна політика та яким чином в сучасному світі збільшені потоки мігрантів, особливо трудових, впливають на її економіку. Приклади Бангладешу та Таджикистану відображають контрастність застосування та освоєння державою одержаних грошових переказів. Якщо для першого випадку характерний поступовий підйом фінансового забезпечення громадян через зростання споживання та збережень в банках, то для другого – це створює значні проблеми та сильну економічну залежність від приймаючої країни.

Подібне кризове явище як світова пандемія призводить до ґрунтовних змін у цій сфері та не може бути самостійно врегульоване. Оскільки отримані грошові перекази збільшуються під час макроекономічних проблем для підтримки сталого рівня доходів домогосподарств, міжнародні організації прогнозують, що спад у постачанні фінансових ресурсів може викликати додаткове фіскальне навантаження на уряди країн.

Міжнародна організація з Міграції визначає основні принципи регулювання грошових потоків переказів, необхідність задіяння в контролі та підтримці міграційної політики, а також обертання грошових коштів, різними внутрішньоурядовими та зовнішніми міжнародними структурами, допомагає швидше адаптуватися як до екзогенних, так і до ендегенних шоків економіки.

РОЗДІЛ 3

МОДЕЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВПЛИВУ ПРИВАТНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТА ЗБАГАЧЕННЯ КРАЇНИ

3.1. Загальна характеристика панельної векторної авторегресійної моделі

Основою моделювання є створення панельної векторної авторегресійної моделі на базі 19 країн, що розвиваються, у періоді 1996 – 2019 роках. Побудова проводилася в програмному забезпеченні STATA на основі робочого документу Гавайського університету Майкла Абріго та Інесси Лав 2015 року «Оцінка панельної векторної авторегресії у STATA: пакет програм» [54].

Підґрунтям для гіпотез даного дослідження стали висновки з опрацьованих теоретичних досліджень першого розділу, де було розглянуто вплив грошових переказів мігрантів на фактори економічного зростання різних країн. Для перевірки, підтвердження або спростування гіпотези контрциклічності, та моделювання були обрані наступні припущення:

- шок зміни економічного зростання (ВВП країни) негативно впливає на приплив грошових переказів;
- шок зміни грошових переказів позитивно вплине на економічне зростання (ВВП держави).

Для аналізу було обрано ряд країн, що розвиваються, які мають значні щорічні об'єми отриманих грошових переказів та значним джерелом трудових мігрантів. Для більш детального дослідження їх було поділено на окремі блоки за географічною приналежністю:

- Блок 1. Східна Європа: Болгарія, Хорватія, Чехія, Молдова, Україна, Румунія, Польща.
- Блок 2. Західна та Центральна Азія: Бангладеш, Індія, Непал, Пакистан, Таджикистан, Киргизстан.
- Блок 3. Латинська Америка: Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Мексика, Колумбія.

Показники, що розглядаються в наступному аналізі, можна розподілити на основні та контрольні, де

1. Основні:

- Отримані грошові перекази на особу ($\ln prr$);
- ВВП на особу ($\ln gdp$);

2. Контрольні:

- Політична ефективність (gov);
- Рівень контролю корупції в країні (cor);
- Рівень безробіття ($unem$).

Основні показники, наведені в курсі валют до долара США на 2020 рік, контрольні показники подані у відсотковому значенні. Дані для аналізу були взяті з відкритих джерел інформації таких як Світовий Банк та Міжнародна Організація Праці.

Крім цього додатково було протестовано включення до моделі змінної, яка б могла узагальнено позначатися на усіх змінних, як глобальне економічне зростання (щорічний світовий ВВП у %), але на результати моделювання вона не принесла майже жодного впливу, тож далі не розглядалася.

Для моделювання була обрана панельна k -змінна однорідна VAR модель зі специфічними для панелі індивідуальними (кросс-секційними) фіксованими ефектами (часові ефекти відсутні), які були підтвердженні розрахунком за

допомогою тесту Гаусмана, представленими наступною системою лінійних рівнянь:

$$\begin{aligned}
 Y_{it} = & Y_{it-1}A_1 + Y_{it-2}A_2 + \dots + Y_{it-p+1}A_{p-1} + Y_{it-p}A_p + X_{it}B + u_i \\
 & + e_{it} \\
 & i \in \{1, 2, \dots, N\}, t \in \{1, 2, \dots, T_i\}
 \end{aligned}
 \tag{3.1}$$

Де Y_{it} – $(1 \times k)$ вектор залежних змінних;

X_{it} – $(1 \times l)$ вектор екзогенних коваріатів;

i та t позначають країни та періоди часу відповідно;

u_i та e_{it} – $(1 \times k)$ вектори залежних специфікованих за змінними панельних фіксованих ефектів та ідіосинкратичних помилок відповідно [54].

Матриці $(k \times k)$ $A_1, A_2, \dots, A_{p-1}, A_p$ та $(l \times k)$ матриці B є параметрами, що підлягають оцінці.

Деякі науковці досліджували подібні взаємозв'язки за допомогою простої векторної авторегресійної моделі або специфікували векторну модель корекції помилок. Однак, хоча це дозволяло детально розглянути окрему країну, це унеможливлювало охоплення внутрішні відмінності держав та порівняння їх між собою. Невелика кількість дослідників усе ж застосовували інструмент панельних даних, і отримували часом не передбачувані результати.

У цілому, Х. Сю наводить наступне всеохоплююче означення панельних даних – це «...набір крос-секційних даних часового ряду, який в ідеалі забезпечує повторне вимірювання певної кількості змінних протягом певного періоду для спостережуваних одиниць, таких як особи, домогосподарства, фірми, міста та держави...» [55].

Для панельних даних є характерним наявність тривимірної структури, де вертикаль являє собою часову шкалу, а горизонталь – багаторазові спостереження за кожною змінною. Розрізняють збалансовану та незбалансовану панель даних. Для першої є характерним наявність кожного

значення для кожного часового періоду, для другої – припускається відсутність окремих значень. Останнє може бути спричиненим наявністю обмеженої статистичної вибірки або упередженістю відбору.

Перевагами використання панельних даних є:

- Збільшення розміру вибірки шляхом зростання кількості аналізованих спостережень підвищує ефективність оцінки. Для них характерні нижчі стандартні помилки, у порівнянні з крос-секційним аналізом.
- Дозволяє дослідити причинно-наслідкові зв'язки, їх стабільність та динамічні варіації.
- Зменшення часово-інваріантних неспостережених помилок для кожного спостереження, що дозволяє отримати статистично "надійні" (робастні) результати оцінки [56] [57].

Проміжок між 1996 та 2019 роками був обраний як найбільш репрезентативний період трудової міграції сьогодення. Він супроводжувався здебільшого сприятливими умовами, такими як послаблення правил отримання трудових документів у країні-приймачі, покращення міжнародних взаємовідносин та збалансування людського капіталу. З іншої сторони, за цей час відбулися декілька негативних подій, які залишили відбиток на загальній історії трудової міграції як, наприклад кризи у 2008 та 2010 році, процес Брекзиту, теракти та декілька інших.

Більшість даних охоплюють лише офіційно зареєстровані потоки, які є неповними через велику частоту нерегулярної та неофіційної міграції. Наприклад, інформація про міграцію з Киргизстану або Таджикистану буде головною недооцінкою, оскільки лише деякі мігранти використовують систематичні канали еміграції. Навіть якщо дані є офіційними підрахунками, їх якість часто не висока, як було продемонстровано в розділі 2 на прикладі статистики безробіття в Таджикистані. Існує суттєва проблема відсутності

послідовності та потрібної для дослідження частоти в системі збору даних у часі.

3.2. Визначення змінних використаних для моделювання

ВВП на особу (валовий внутрішній продукт на особу) визначається як загальна ринкова вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених у межах країни за певний період та розраховується шляхом ділення загального ВВП на все населення. Він включає приватне та державне споживання, приватні та державні інвестиції та експорт за мінусом імпорту. ВВП на душу населення є важливим показником економічних показників та корисною одиницею для порівняння середнього рівня життя та економічного добробуту в різних країнах. Однак ВВП на душу населення не є показником рівня особистого доходу, і використання його для порівняння між країнами також має деякі слабкі місця [58].

Особисті отримані грошові перекази як приватні потоки іноземної валюти в країну, включають особисті перекази та компенсації працівникам. Особисті трансфери складаються з усіх поточних грошових або у натуральній формі трансфертів, здійснених або отриманих домогосподарствами-резидентами від домогосподарств-нерезидентів. Теоретичні дослідження стверджують, що здебільшого вони витрачаються на споживання та проживання та не використовуються з метою довгострокового розвитку. Емпіричні роботи не дійшли однозначного висновку щодо їх впливу на домогосподарства.

Контроль корупції фіксує уявлення про те, наскільки публічна влада здійснюється з метою отримання приватної вигоди, включаючи як дрібну, так і велику форми корупції, а також захоплення влади в державі елітами та приватними інтересами. Корупція є фактором впливу не лише на загальний економічний розвиток держави, а й на рівномірність перерозподілу як товарних,

так і грошових ресурсів серед мешканців, збільшуючи поділ між багатими та бідними верствами населення, що пригнічує рівень життя. Це, у свою чергу, похитує впевненість населення у майбутньому на економічне зростання [59].

Ефективність уряду враховує уявлення про якість державних послуг, якість державної служби та ступінь її незалежності від політичного тиску, якість формування та реалізації політики та довіри населення до дій уряду. Усунення бюрократичних бар'єрів в державі потенційно покращує економічну ситуацію в країні, зменшує тиск на населення та компанії, що можуть вільно розвиватися не відчуваючи утиски надмірних норм.

Рівень безробіття – відсоток безробітних у загальній чисельності робочої сили. Працівники вважаються безробітними, якщо вони в даний час не працюють, не зважаючи на те, що вони здатні та готові це зробити. Рівень безробіття забезпечує розуміння вільних ресурсів економіки та невикористаних ресурсів. Безробіття, як правило, є циклічним і зменшується, коли економіка розширюється, оскільки компанії залучають більше працівників для задоволення попиту, що зростає. Безробіття зазвичай збільшується, оскільки економічна діяльність сповільнюється [60].

Для первинного аналізу було використано метод візуального порівняння. На Рис. 3.1 та Рис. 3.2 можна побачити як розподілилися грошові перекази країн відповідно до розміру ВВП на особу у 1996 та 2019 роках. Для покращення візуального кластерного аналізу, кольором також виділено кожен блок, так блок 1 (Східна Європа) – сірий, блок 2 (Азія) – чорний, та блок 3 (Латинська Америка) – білим кольором.

Для 1996 року характерними є більше скупчення близько нульового значення, адже велика кількість країн в той період переживали серйозні кризи, а також закритість кордонів, що повпливало на низькі значення ВВП та грошові перекази на особу. Аутлаєрами в даному випадку стали Хорватія, Мексика та Аргентина, які показали сильні відхилення від загальної маси країн. Більш-менш

рівномірно розподілилися блоки за ВВП на особу. Так, для країн другого блоку є визначальним низький рівень цього показнику, посередню позицію займає перший блок, найвище значення ВВП на особу в середньому для третього блоку. Для деяких країн такі як Таджикистан та Чилі дані для 1996 року відсутні. Найменше співвідношення має Непал, де грошові перекази та ВВП складали відповідно 2 долари та 205 доларів на особу. Лінія тренду показує, що зі збільшенням ВВП на особу, мають збільшуватися і грошові перекази.

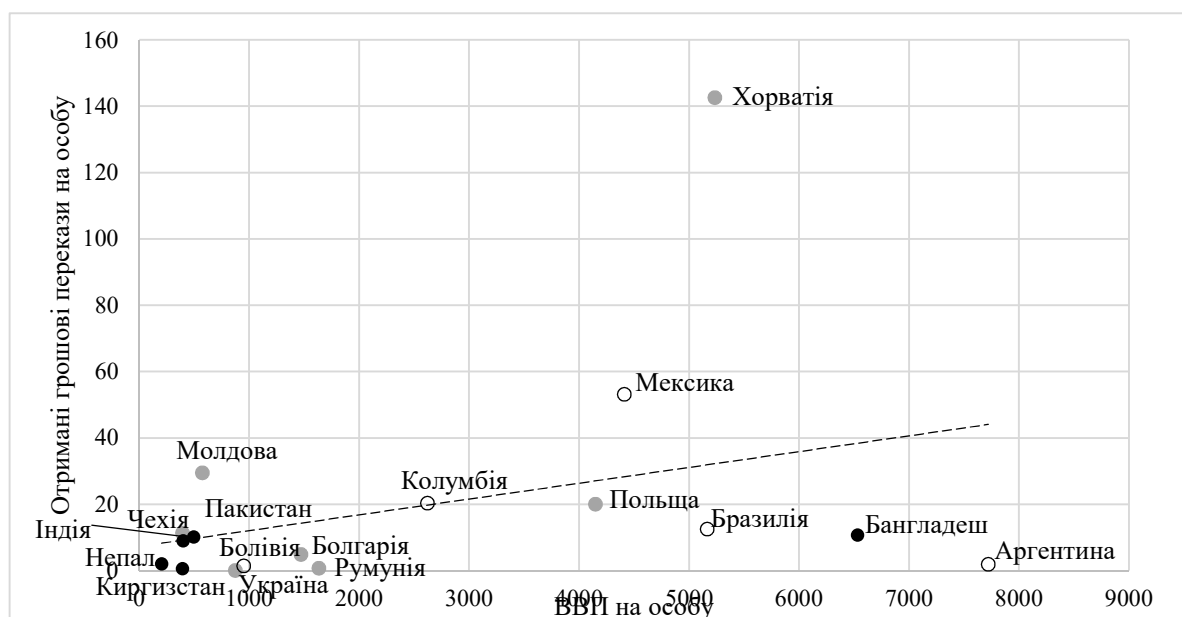

Рисунок 3.1 – Розподіл грошових переказів країн на особу в залежності від розміру ВВП на особу у 1996 році, дол. США

Джерело: створено автором в програмі Excel на основі даних Світового банку.

Для 2019 року ситуація значно змінилася (Рис. 3.2). Загалом об'єми грошових переказів значно зросли: якщо найменше значення ВВП на особу для 1996 року у Непалу (205 дол.), то для 2019 року – це Таджикистан з 871 дол. США. на особу. Найбільше значення отриманих грошових переказів на особу так само тримається за Хорватією, хоча вона має порівняно високе значення внутрішнього валового доходу на одного жителя – майже 15 000 доларів. На другому місці після неї – Молдова, таке значення отримано через невелике

населення цих держав – близько 4 млн. осіб. Для Чехії, яка зайняла місце Аргентини у 2019 році, ситуація рівно протилежна до Хорватії: ВВП дуже високе, як для даної вибірки (23 495 дол. на особу), а грошові перекази відносно середні. Варто зауважити, хоча в абсолютному значенні отриманих грошових переказів Індія займає провідні позиції, але через населення, що складає 1,3 млрд осіб, така величина нівелюється. Тренд до зростання порівняно пом'якшився і став більш пологий.

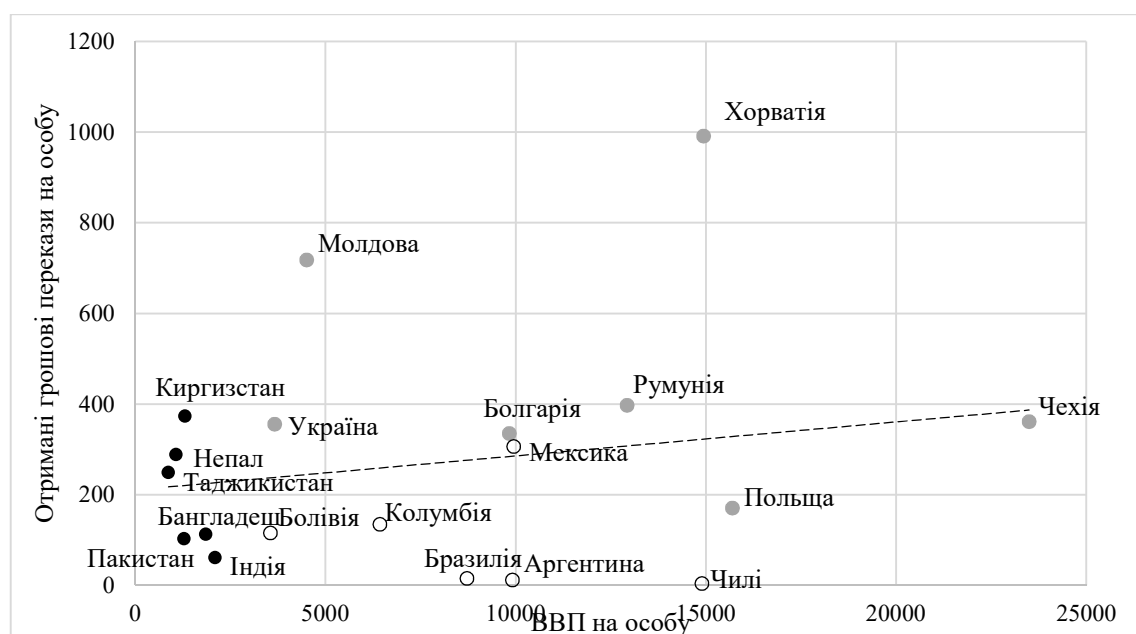

Рисунок 3.2 – Розподіл грошових переказів на особу в залежності від розміру ВВП на особу у 2019 році, дол. США

Джерело: створено автором в програмі Excel на основі даних Світового банку.

Детальніше паралельність змін цих двох показників можна розглянути на прикладі динаміки України з 1996 по 2019 роки, що відображено на Рис. 3.3. Загалом, можна помітити, що починаючи з 1999 року країні характерний експоненційний тренд до щорічного зростання грошових переказів. Також, варто відзначити, що зростання та спади грошових переказів відбуваються одночасно зі змінами у ВВП на особу, що доводить узагальнену наявність залежності між змінними. Періодам кризи української економіки – у 2008 та 2013 роках

відповідають пікові значення, що відображає контрциклічність даного явища, хоча вже у 2014 році вони спали до рівня 2011 року.

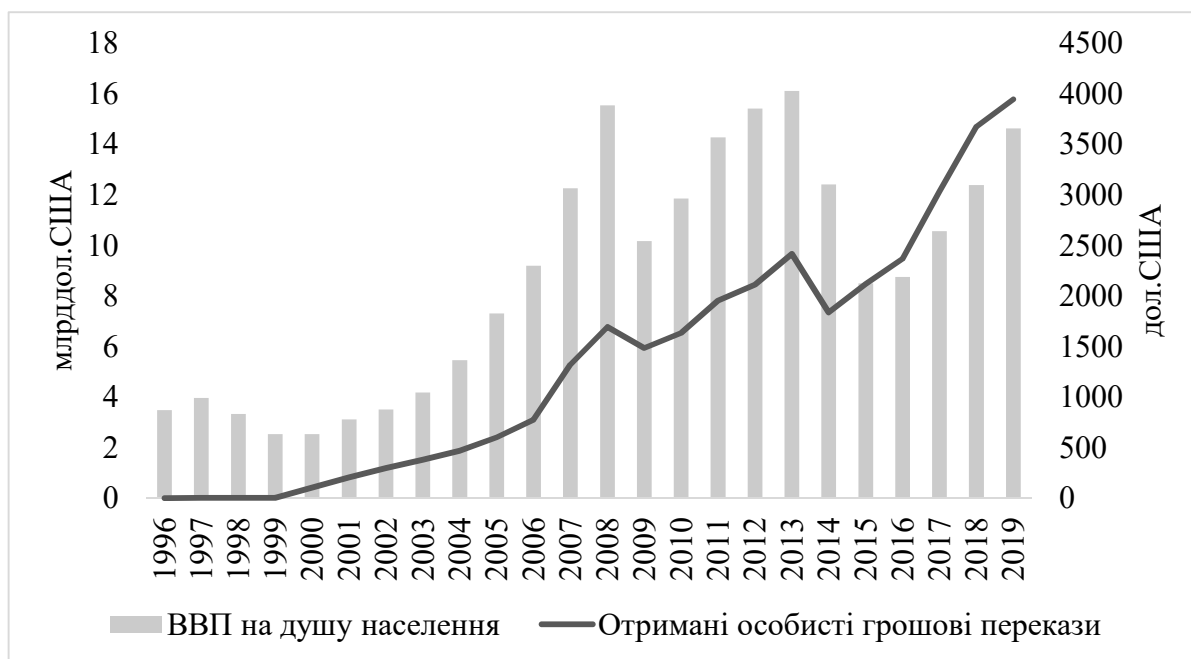

Рисунок 3.3 – Порівняльна динаміка обсягів приватних грошових переказів в і з України та ВВП на душу населення з 1996 по 2019 рік, млрд дол США та дол. США відповідно.

Джерело: створено автором в програмі Excel на основі даних Світового банку.

Для того аби розпочати побудову моделі було вирішено перевірити часові ряди на стаціонарність. Стаціонарним часовим рядом вважається ряд властивості якого не залежать від часового періоду. Тож, набори даних з наявною сезонністю та трендом не є стаціонарними, адже вони мають передбачувані закономірності зміни [61].

Аби унормувати ряд необхідно виконати наступні трансформації для змінних: для уникнення великої дисперсії виконують логарифмування показників змінних, а для стабілізації середнього значення та усунення сезонності беруть різницю (першу, другу і тд). Тож, для початкового аналізу усі основні показники були прологарифмовані.

Перевірка на стаціонарність у програмному забезпеченні здійснена за допомогою тестування Unit root, а також тест Augmented Dickey Fuller (ADF), нульова гіпотеза якого полягає в існуванні у змінної unit root. Для lngdp була встановлена стаціонарність на рівні перших різниць, на відміну від level, ймовірність в даному випадку складала 0.000 (див. Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 Тестування unit root для lngdp

Method	Statistic	Prob.**	Cross sections	Obs
Null: Unit root (assumes common unit root process)				
Levin, Lin & Chu t*	-10.6514	0.0000	19	416
Null: Unit root (assumes individual unit root process)				
ADF - Fisher Chi-square	192.920	0.0000	19	416
PP - Fisher Chi-square	197.265	0.0000	19	418

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі EViews

Після проведення подібного тестування для змінної lnprrr, також виявилось, що стаціонарність набувається лише за використання перших різниць (див. Таблиця 3.2). Їх застосування також допомагає усунути неспостережувану неоднорідність. До змінних було додано в назву маленьку літеру *d* на позначення того, що вони взяті в перших різницях.

Перші різниці загалом показують зміну від одного періоду часу до наступного. Якщо Y_{it} позначає значення Y в періоді t для країни i , то перша різниця дорівнює $Y_{it} - Y_{it-1}$. Основною проблемою застосування такої видозміни даних може виступати те, що у незбалансованих панельних даних може збільшуватися розрив, адже якщо певні Y_{it} відсутні в панелі, тоді перші різниці в момент часу t і $t-1$ також відсутні. Для даної вибірки отриманих грошових переказів теж характерна подібна тенденція, адже такі країни як Таджикистан та Чилі не мають розрахованих показників грошових переказів мігрантів до 2000 та 2002 року відповідно через нестачу статистичних даних.

Таблиця 3.2 Результати тестування unit root для $\ln prr$

Method	Statistic	Prob.**	Cross-sections	Obs
Null: Unit root (assumes common unit root process)				
Levin, Lin & Chu t^*	-14.0478	0.0000	19	401
Null: Unit root (assumes individual unit root process)				
ADF - Fisher Chi-square	220.970	0.0000	19	401
PP - Fisher Chi-square	240.304	0.0000	19	408

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі EViews

Тож, як висновок, можна зазначити, що змінні ВВП на особу та отриманих грошових переказів мігрантів інтегровані за одним порядком $I(1)$, і є можливість продовжувати аналіз даної вибірки далі.

3.3. Аналіз отриманих результатів

Дана праця простежує наявність взаємовпливу змін між отриманими грошовими переказами та економічним зростанням для вибірки з 19 країн, що розвиваються, які були обрані за принципом найбільш залежних від фінансової допомоги мігрантів, а також тих, хто виступає в якості джерела трудових ресурсів. Це впливає з попередніх праць, зокрема курсових та бакалаврської роботи, у яких був досліджений вплив на розвинуті країни ОЕСР та було визначено, що на них впливає лише відтік капіталу.

Першим кроком моделювання є тестування на коінтеграцію. За допомогою нього визначають чи є змінні стабільними, та чи присутні довгострокові взаємозв'язки між наборами змінних. Для оцінки був обраний метод Као (Таблиця 3.3), що базується на двоступеневих тестах коінтеграції Енгле-Грейнджера. К. Као у 1999 році запропонував метод оцінки гомогенних

коінтегральних взаємозв'язків шляхом об'єднаної регресії, враховуючи індивідуальні фіксовані ефекти [62].

Таблиця 3.3. Тест на залишкову коінтеграцію Као

Series: LNGDP LNPRR UNEMPL GOV COR				
Sample: 1996 2019				
Included observations: 456				
Null Hypothesis: No cointegration				
Trend assumption: No deterministic trend				
Lag selection: Automatic no lag by SIC with a max lag of 0				
Newey-West bandwidth selection using Bartlett kernel				
	rho	Prob.	t-Statistic	Prob.
DF	3.071721	0.0011	-0.238017	0.4059
DF*	2.397131	0.0083	-1.045601	0.1479
Residual variance			0.015505	
HAC variance			0.021281	

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі EViews

Якщо ймовірність (p-value) перевищує 5%, ми приймаємо нульову гіпотезу про відсутність коінтеграції. Для даної моделі ця вимога підтверджується, а отже можна засвідчувати, що для подальшої побудови нам необхідно використовувати VAR, а не VECM модель.

За допомогою функції *pvarsoc* у програмному забезпеченні STATA було отримано порядок відбору лагів для даної моделі (Таблиця 3.4). Ця таблиця демонструє значення загального коефіцієнта детермінації (CD), статистику J Гансена та відповідне значення ймовірності (J p-value), та критерії відбору моделі, що були розроблені Ендрюсом та Лу у 2001 році. Серед них, зокрема, баєсівський інформаційний критерій (MBIC), інформаційний критерій Акайка (MAIC) та інформаційний критерій Ханнан та Квін (MQIC) для серії панельних векторних авторегресій.

Аналогічно до інформаційних критеріїв AIC, BIC та HQIC на основі максимальної вірогідності, модель, яка мінімізує MAIC, MBIC або MQIC, є

найкращою моделлю. Критерії відбору моделі Ендрюса та Лу базуються на статистиці J Хансена, яка вимагає, щоб кількість моментних умов була більшою, ніж кількість ендогенних змінних у моделі. Коефіцієнт детермінації є порівняно малим для загальної моделі і складає всього 16% (це пов'язано з відмінностями в країнах), зі зростанням кількості залучених лагів він збільшується. Через порівняно невеликий часовий проміжок для якого будується модель, був обраний однорічний лаг, оскільки він репрезентує найкращий (найнижчий) варіант по майже кожному показнику.

Таблиця 3.4 Тестування PVAR для відбору порядку лагів

№ лагу	CD	J	J p value	MBIC	MAIC	MQIC
1	0,162	86,0358	0,0012	-207,004	-13,964	-90,793
2	0,352	47,85719	0,004	-98,662	-2,143	-40,557
3	0,510					

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

Нижче наведені результати оцінки моделі PVAR з врахуванням відбору екзогенних змінних. У Таблиці 3.5 показано порівняння значень звичайної панельної VAR та з додатково накладеною умовою оцінки узагальненого методу моментів (GMM) за рекомендацією авторів М. Абріго та І. Лав. Він підходить як для моделей з одним, так і з кількома рівняннями, і це дозволяє використовувати моменти виду $E\{z_i u_i(b)\} = 0$, де z_i – вектор інструментів, а $u_i(b)$ – часто є адитивним терміном помилки регресії [51].

Цей метод був запропонований Д. Хольцем-Ікін, в команді з В. Ньюї та Х. Розен ще у 1988 році. За ним для кожного інструменту, що базується на лагових значеннях залежних змінних, відсутні значення замінюються нулем, а спостереження без активно працюючих інструментів виключаються. Це допомогло збільшити вибірку, що призвело до більш ефективних оцінок.

Таблиця 3.5 Результати PVAR

	dlnngdp		dlnprrr		dunem	
	simple	gmm	simple	gmm	simple	gmm
dlnngdp	0,255**	0,193**	0,005	-0,300	1,153	0,974
dlnprrr	0,026***	0,113***	0,244**	0,477**	-0,259	-0,625
dcor	0,001***	0,001***	-0,001 ***	0,000***	0,008***	0,007***
dunem	-0,013 ***	-0,012 ***	0,011***	0,002***	0,445**	0,414**
dgov	0,003***	0,002***	-0,004 ***	-0,007 ***	0,005 ***	-0,002 ***
dcor (exog)	0,002***	0,001***	0,007***	0,010***	-0,013 ***	-0,005 ***
dgov (exog)	0,002***	0,001***	-0,001 ***	-0,004 ***	0,003***	0,004***

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

Власне, за допомогою накладеної умови GMM є можливим знаходження параметрів, які допомагають зробити умови моменту вибірки максимально істинними, через це значення можуть дещо відрізнятися, хоча загалом не втратять свою вагомість і моделі.

Для перевірки на ймовірну екзогенність змінних, дослідити причинно-наслідковий зв'язок між різними змінними (знайти кореляцію) необхідно провести тест Грейнджера. У наслідок експериментального методу проведення тестувань були перебрані різні комбінації, і було виявлено, що змінні корупції та державної ефективності є екзогенними, тож результати, що наведені в Таблиці 3.6. вже враховують цю особливість даної моделі. Усі інші змінні, такі як грошові перекази, ВВП на особу та безробіття, мають усі показники ендогенності, сукупна ймовірність яких не перевищує 0,05. Найвищим значенням хі-квадрату характеризується змінна отриманих грошових переказів, це число позначає те,

наскільки великою є різниця між спостереженням та очікуваними розрахунками, якби у вибірці зв'язків взагалі не існувало.

Таблиця 3.6 Результати тесту Грейнджера

	Рівняння	chi ²	df	Prob>chi2
dlnngdp	dlnpr	21,256	1	0
	dcor	0,194	1	0,66
	dunem	3,518	1	0,061
	dgov	1,483	1	0,223
	ALL	32,304	4	0
dlnpr	dlnngdp	2,9	1	0,089
	dcor	0,001	1	0,981
	dunem	0,019	1	0,891
	dgov	3,766	1	0,052
	ALL	12,021	4	0,017
dunem	dlnngdp	1,619	1	0,203
	dlnpr	10,976	1	0,001
	dcor	0,582	1	0,446
	dgov	0,039	1	0,843
	ALL	11,518	4	0,021

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

За допомогою команди *pvarstable*, після проведеної оцінки панельної VAR, є можливість перевірити стан стабільності оцінок, обчислюючи модуль кожного власного значення розрахункової моделі. Такий науковець як Джеймс Д. Гамільтон у 1994 показував, що модель VAR є стабільною, якщо всі модулі супутньої матриці суворо менше одиниці. Стабільність означає, що кожна панель VAR є інвертивною і мають вигляд векторів ковзного середнього в нескінченному порядку, що забезпечує інтерпретацію оцінюваних функцій імпульсних відгуків та представлення декомпозиції дисперсії прогнозу помилки.

Як видно з таблиці 3.7. та Рис. 3.4 усі власні значення лежать усередині одиничного кола, звідси можна зробити висновок, що pVAR відповідає необхідній умові стабільності.

Таблиця 3.7 Перевірка стабільності власних значень

Real	Imaginary	Modulus
0,364132	0,156595	0,396376
0,364132	-0,15659	0,396376
0,355913	0	0,355913
0	0	0
0	0	0

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

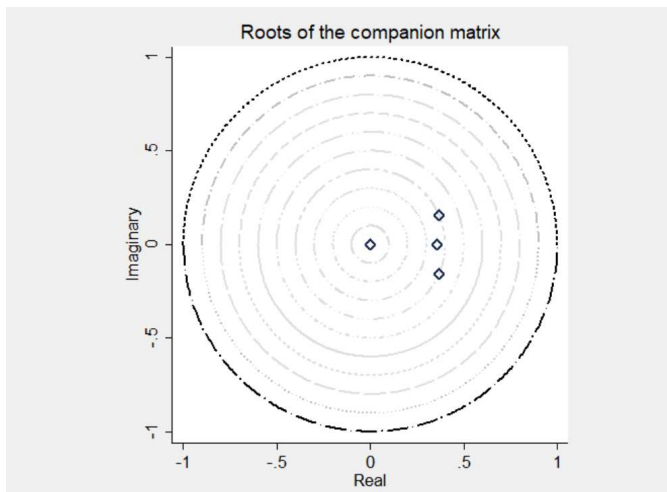

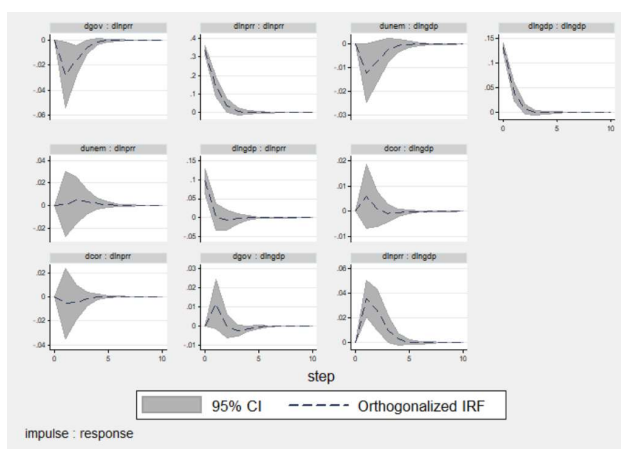
Рисунок 3.4 – Корені порівняльної матриці

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

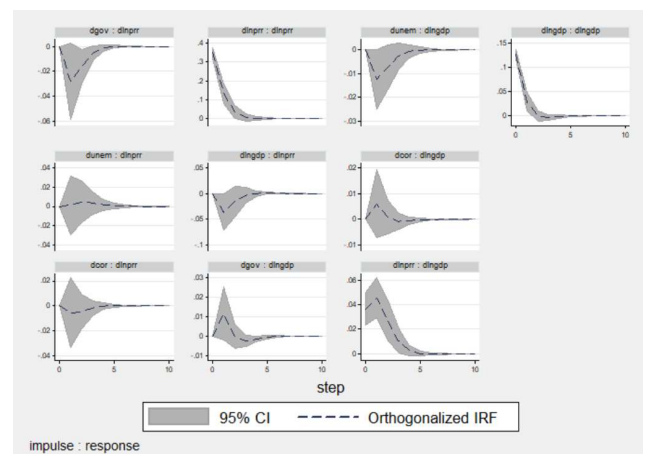
Діапазони довіри оцінюються з використанням апроксимації Гауса на основі методу Монте-Карло з оціночної панельної моделі VAR. В даному випадку були використані ортогоналізовані функції імпульсних відгуків засновані на декомпозиції Холеського.

Типовим підходом для ідентифікації шоків та аналізу взаємозв'язку між показниками моделі VAR, а відповідно і PVAR, є використання функції імпульсних відгуків, зокрема й їх підвиду ортогональних функцій імпульсних відгуків (OIRF). Основна ідея полягає в розкладанні дисперсійно-коваріаційної матриці так, щоб $\Sigma = PP'$, де P – це нижня трикутна матриця з позиційними діагональними елементами, яку часто отримують за допомогою декомпозиції Холеського. Як зазначає Х. Луткеполь, асимптотичний розподіл OIRF базується на припущенні, що VAR моделі скінченного порядку пристосовані до часових рядів, породжених можливо нескінченними процесами порядку [63].

Варто зауважити, за трикутною схемою, що змінна на першій позиції в рядку ніколи не буде чутливою до одночасного шоку будь-якої іншої змінної, а остання змінна в системі буде чутливою до шоків всіх інших змінних. Отже, результати OIRF можуть бути чутливими до порядку змінних, і рекомендується оцінити вищезазначену модель VAR з різними порядками, щоб побачити, наскільки сильно це впливає на отримані OIRF. Оскільки основними аналізованими змінними є ВВП на особу (dlnngdp) та отримані грошові перекази на особу (dlnprtr), функція імпульсних відгуків була побудована двічі для врахування можливих змін (Рис.3.5). Для конкретизації результатів нижче наведені імпульси усіх змінних, а відгуки лише ключових.

(a)

(b)

Рисунок 3.5 – Порівняння імпульсних функцій відгуків зі зміною порядку перших змінних в моделі (dlnngdp (a) та dlnprrr (б))

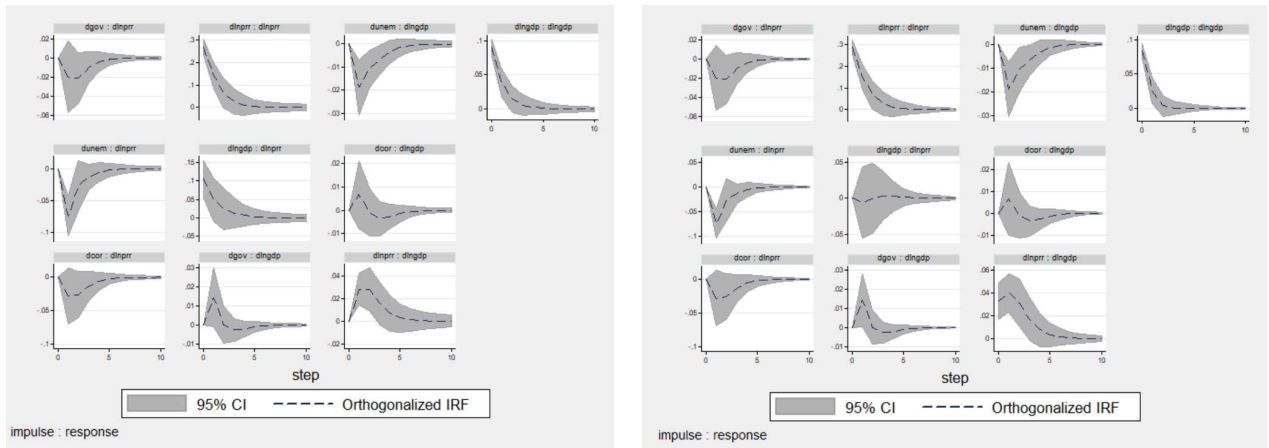
Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

Основною відмінністю став взаємовплив між основними досліджуваними змінними. Якщо у випадку (a) шок ВВП на особу призводить до зростання грошових переказів на особу у перший період та стабілізується приблизно у другому близько нуля, то для варіанту (б) – вплив протилежний. При подібному шоці грошові перекази на особу відреагують різким спадом, а стабілізація відбуватиметься у довший період до п'яти років. Різниця між (a) та (б) коли настає шок ОГП має різницю лише у швидкості реакції – якщо у варіанті (a) реакція відбувається з першопочаткової точки, що дорівнює нулю, то для (б) – це приблизно 40%, при цьому пікове значення обох відгуків є ідентичним. Вплив інших змінних залишається здебільшого сталим. ВВП на особу не одразу реагує на зміни в ефективності урядового управління та контролі корупції, але супроводжується невеликим позитивним впливом до четвертого періоду і незначним спадом перед п'ятим. Вплив таких шоків на грошові перекази є полярним. Надалі ситуація стабілізується на рівноважному рівні. Відгук ОГП на шок безробіття є позитивним в короткостроковому періоді, але його значення майже не вагоме. Як можна побачити довірчі інтервали, визначені на основі симуляції за методом Монте-Карло, відображають близькість у довгостроковому періоді, що свідчить про присутність довгострокового зв'язку між обраними показниками загальної вибірки країн.

Додатково для аналізу окремого впливу змінних було побудовано імпульсні функції відгуків окремо для кожного блоку країн. Усі контрольні змінні було визначено як екзогенні, тож отримані відгуки відображаються лише для ключових факторів: ВВП та отриманих грошових переказів на особу.

Для Азії (Рис. 3.6) специфікація моделі була обрана у вигляді панелей VAR з максимально дворічним лагом з використанням перших чотирьох лагів змінних

як інструментів. Загалом і варіант (а) і варіант (б) моделі мають дуже багато схожості. Різниця простежується лише для випадку взаємного впливу. Якщо ж основною змінною виступає ВВП на особу, тоді шок змінної $dlnngdp$ призведе до одночасного різкого зростання $dlnprtr$ на 10% та унормування його значення впродовж 5 років, для варіанту (б) шок викликає майже незначні негативні коливання в межах 1%.

(a)

(б)

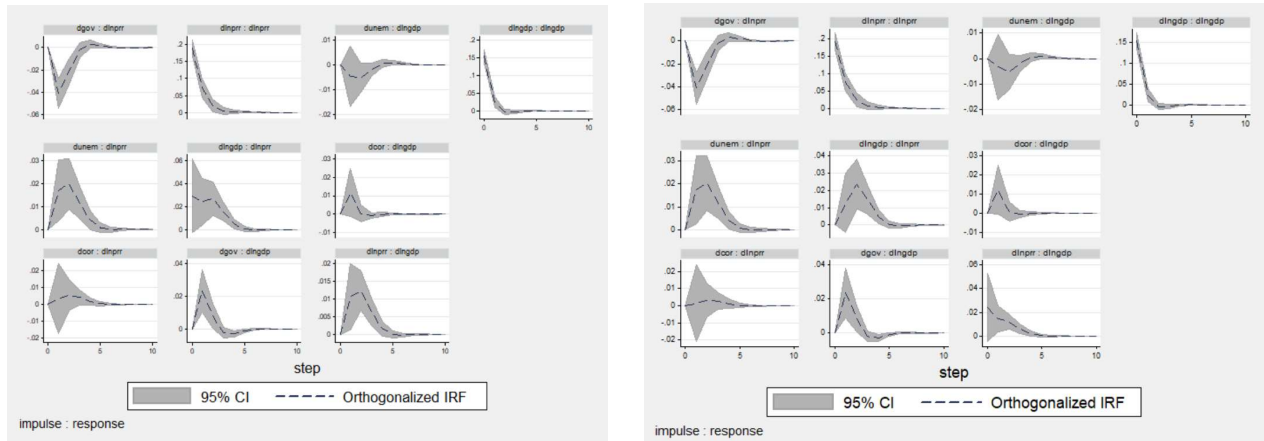
Рисунок 3.6 – Порівняння імпульсних функцій відгуків для Азії зі зміною порядку перших змінних в моделі ($dlnngdp$ (а) та $dlnprtr$ (б))

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

Шок отриманих грошових переказів для Азії сприяє зростанню ВВП на особу, для (а) він складає приблизно 3% зміни, що трохи менше ніж для (б), де він становить 4%. З контрольних змінних найбільше на грошові перекази впливає безробіття, що супроводжується падінням більше ніж на 6% до другого періоду. Найменше в цьому випадку несе імпульс ефективності уряду, на який перекази відгукуються спадом менше ніж на 2% та тримається упродовж одного періоду стабільно, так само як і контроль корупції, що підтверджує гіпотезу контрциклічності.

Для Латиноамериканського блоку було застосовано однорічний лаг, якого виявилось достатньо для отримання довгострокової тенденції. Як бачимо на Рис.

3.7, видозміни тут відбулися не значні. Наприклад, шок безробіття негативно впливає на ВВП на особу для Латинської Америки, менше 1%, але вплив набагато менший та швидше стабілізується.

(a)

(б)

Рисунок 3.7 – Порівняння імпульсних функцій відгуків для Латинської Америки зі зміною порядку перших змінних в моделі (dlnem (a) та dlnpr (б))

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

Щодо ключових змінних, то вплив ВВП на особу на грошові перекази так само позитивний, для варіанту (a) цей імпульс спостерігається у стрибкоподібній формі до 3%, що стабілізується лише приблизно у 5-му періоді, для (б) пікове значення близько 2,5% виявляється лише один раз. У (б) функція імпульсного відгуку на шок грошових переказів майже не призводить до змін у ВВП на особу (приблизно 1%), тож можна зробити висновок, що даний регіон не надто залежний від змін в отриманих грошових трансфертів. Для Америки імпульс зростання контролю корупції майже не несе жодного впливу на грошові перекази (менше 0,5%), хоча має трохи вищий, але короткостроковий ефект на ВВП (біля 1%). Урядова ефективність має протилежний вплив – її шок на грошові перекази впливає негативно, викликаючи спад у перших двох періодах (- 4%), що поступово вирівнюється до кінця п'ятого періоду, а на ВВП на особу вплив позитивний (+2%).

Специфікація моделі для Східної Європи подібна до Латинської Америки і також має однорічний лаг (Рис.3.8). Шок покращення ВВП на особу на перекази найшвидше стабілізується у порівнянні з попередніми регіонами. Функція імпульсних відгуків відрізняється між варіантом (а) та (б) силою впливу, зокрема для (а) характерним є одночасне зростання майже до 20% та швидкий спад до від'ємного значення(приблизно -5%), тоді як для (б) відгук призводить одразу до 8%-го зменшення.

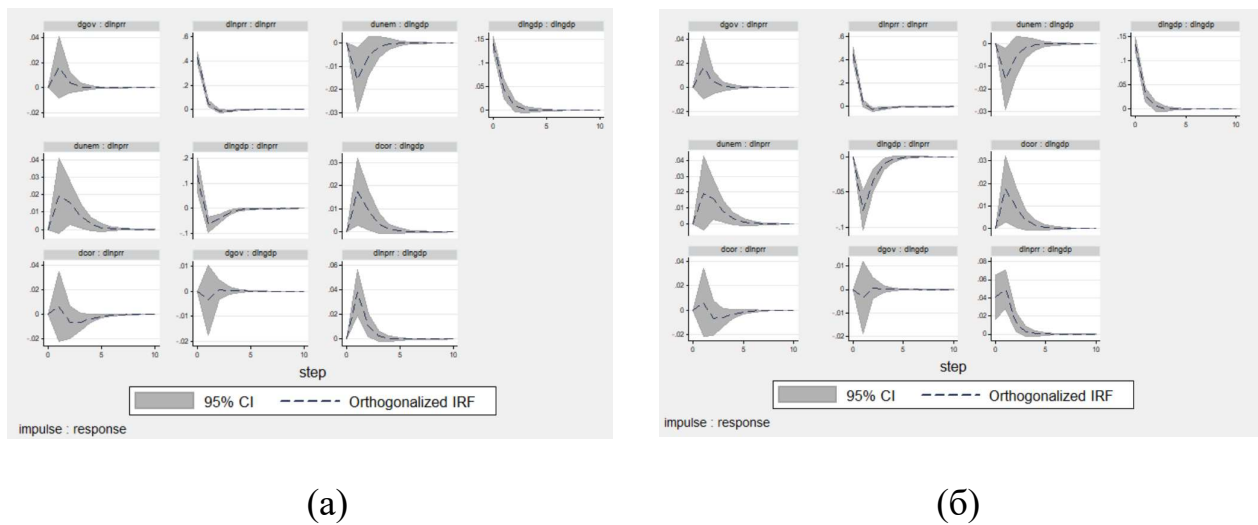

Рисунок 3.8 – Порівняння імпульсних функцій відгуків для Східної Європи зі зміною порядку перших змінних в моделі (dlnpr (а) та dlnpr (б))

Джерело: створено автором на основі даних Світового банку у програмі Stata

Зростання ефективності уряду викликає збільшення отриманих грошових переказів на 1% відміну від інших блоків, а на ВВП навпаки – відсутність відгуку у першому періоді, компенсується невеликим (менше 0,5%) спадом у другому. Шок збільшення контролю корупції на грошові перекази не має однозначного впливу – у перші періоди він викликає зростання (+1%), а потім поступовий спад нижче нуля (-1%), хоча повертається до первинного нульового значення у 5-му періоді. Відгук на шок отриманих грошових переказів відбивається у зростанні ВВП на особу на 4%, різниця в тому, що для випадку (а) він має однорічний лаг вступання в дію.

Сукупні результати моделювання відображаються у таблиці 3.8., де, «Загальна» – позначає знак загальної моделі, «Азія», «ЛА» (Латинська Америка) та «Європа» (Східна Європа) позначають знаки в моделі у відповідному регіоні.

Таблиця 3.8 Порівняння змін функції імпульсних відгуків для ключових змінних

Основна змінна: ВВП на особу								
Моделі Шоки	ВВП на особу				Отримані грошові перекази			
	Загальна	Азія	ЛА	Європа	Загальна	Азія	ЛА	Європа
ОГП	+	+	+	+				
ВВП на особу					+	+	+	+ -
Ефективність уряду	+	+ -	+ -	-	-	-	-	+
Корупція	+	+ -	+	+	-	-	+	+ -
Безробіття	-	-	-	-	+	-	+	+
Основна змінна: отримані грошові перекази								
Моделі Шоки	ВВП на особу				Отримані грошові перекази			
	Загальна	Азія	ЛА	Європа	Загальна	Азія	ЛА	Європа
ОГП	-	- +	- +	-				
ВВП на особу					+	+	+ - +	+
Ефективність уряду	+ -	+ -	+ -	- +	-	-	-	+
Корупція	+	+ -	+	+	-	-	+	+ -
Безробіття	-	-	-	-	+	-	+	+

Джерело: створено автором

З неї можна зробити наступні висновки. Для Західної та Центральної Азії шок усіх з розглянутих контрольних змінних зменшує отримані грошові перекази, для інших двох регіонів спостерігається протилежні відгуки для безробіття та корупції. Така поведінка може бути спричинена тим, що цей регіон є найбільш залежним від грошових переказів, тож будь-які екзогенні впливи на

сучасний стан справ знизить приплив грошових переказів в економіку, що у свою чергу позитивно впливають на зростання багатства населення.

Шок контролю корупції загалом впливає на зниження розміру отриманих грошових переказів, хоча на Латинську Америку це має протилежний ефект, подібне може бути пов'язано з тим, що для цього регіону притаманні дуже високий рівень корумпованості державних установ. Найбільш суперечливим впливом володіє показник ефективності уряду, адже лише в Східній Європі його відхилення призводить до збільшення обсягів отриманих переказів. Здебільшого країни, що входять у блок «Східна Європа» – це країни частини Європейського Союзу, що загалом має стійкі норми щодо урядової політики держав.

Підсумовуючи Розділ 3 можна зробити висновок, що зміни припливу грошових переказів сприяють зростанню ВВП в країні. Цей результат отримано після побудови панельної векторної авторегресійної моделі на основі даних Світового Банку про 19 країн, що розвиваються, та мають певну залежність від грошових переказів мігрантів. Аналізований період складав 24 роки з 1996 по 2019 роки, адже вони є найбільш репрезентативними для дослідження ситуації сьогодення. Основними припущеннями, що були висунуті під час моделювання стали: збільшення грошових переказів призведе до покращення національного добробуту, що було виражено в валовому внутрішньому продукті на особу, а при оберненому взаємовпливі – покращення економічного розвитку спричиняє поступове зменшення припливу грошових переказів. При проведенні первинного візуального аналізу можна було побачити, що більшому значенню ВВП відповідає більше значення отриманих переказів.

Первісні гіпотези, які були поставлені на початку дослідження були підтверджені лише для варіанту з основним фактором ОГП. Під час шоку ВВП на особу в загальній моделі отримані грошові перекази мають негативний відгук, а відгук на шок отриманих грошових переказів ВВП на особу навпаки, має

позитивний відгук. Висновки з варіанту (б) по суті свідчать про те, що зі зростанням загальнооекономічного піднесення, маржинальний вплив отриманих грошових переказів буде поступово зменшуватися. Оскільки у роботі розглядаються країни з низьким та нижче середнього рівнем розвитку, їх притік на початку є рушійною силою зростання, збільшують контроль корупції.

Найбільш нестабільним є відгук для Східної Європи, ОГП мають коливальну динаміку, яка поступово стабілізується. У другому випадку, коли за порядком першою виступає змінна ВВП на особу, гіпотези підтверджуються лише частково. Так само як і в першому варіанті, шок грошових переказів сприяє позитивному стрибку імпульсного відгуку ВВП на особу, але для шоку ОГП на ВВП на особу позитивний відгук зберігається теж.

Найбільше шоки відбиваються на показниках Східної Європи, а найменший вплив спостерігається в Латинській Америці (грошових переказів на ВВП на особу) та Азії у випадку ВВП на особу на грошові перекази. Двом з трьох регіонів (Латинська Америка та Східна Європа) притаманні міцні зв'язки, що відображені затуханням до нуля до середини аналізованого періоду (5 років), для азійського регіону, хоча й для поліпшення специфікації було експериментально взято дворічний лаг, довірчі інтервали залишаються порівняно ширшими у довгостроковому періоді (більше 10 років). Крім того, варто відзначити оберненість впливу імпульсу ВВП на особу та відгуку грошових переказів для блоку Латинської Америки. На відміну від інших регіонів, що показують спадну динаміку, тут відбувається зростання на 2% у другому періоді. Шок грошових переказів на ВВП показує стабільне зростання близько 4% у перших двох періодах та відновлення рівноваги вже до 5-го періоду.

Варто відзначити, що подібні відмінності можуть генеруватися за рахунок різнопланових впливів, наприклад, розвиненість фінансового сектору та банківських послуг, контроль корумпованості інституцій різних рівнів, розмір податкового тягаря на отримані грошові перекази, забезпеченість страховим покриттям населення та інше. Якщо наявне усе вище зазначене, як здебільшого

це притаманне особливо Східноєвропейському блоку країн порівняно з іншими, у цьому випадку грошові перекази здебільшого будуть використані у якості фінансової «подушки», або споживання, що у свою чергу може призвести до зменшення пропозиції праці на ринку, що у наступних періодах може частково обмежити швидкість економічного зростання.

Нестабільність впливу основних змінних підтверджує потребу у подальшому дослідженні даного питання з врахуванням додаткових факторів розвитку держави, наприклад, як освіта, банківський сектор, та інше. Також існує виражена потреба в забезпеченні повної статистичної вибірки, зокрема, підвищення частоти збору інформації, створення детальних звітів та баз даних.

ВИСНОВКИ

До 2020 року у багатьох регіонах спостерігався великий приплив як робітників-мігрантів, так і біженців, які рятуються від конфліктів та бідності, що призводить до посилення економічної та соціальної напруги. Після змін, які приніс в життя кожної людини COVID-19 динаміка міграції, особливо сезонної, значно спала. Не зважаючи на те, що деякі країни відновлюють можливість перетину кордонів для оживлення виробничого сектору економіки, процес повернення до об'ємів хоча б до доковідної доби може зайняти багато часу та ресурсів, які доступні не всім. Як прогнозують аналітики, міграція в майбутньому за нормальних умов матиме тільки зростаючу тенденцію, тож не слід її розглядати як тимчасове явище. Дискусії основних міжнародних організацій виходять на новий рівень співпраці з урядами країн, оскільки кризові події, такі як пандемія, можуть неоднозначно відобразитися на країнах, що є джерелом трудових мігрантів, адже часто грошові перекази мігрантів складають значний відсоток від ВВП цих держав.

Трудові мігранти сприяють зростанню та розвитку в своїх країнах призначення, тоді як країни походження значною мірою отримують переваги від грошових переказів та навичок, набутих під час міграційного досвіду. Однак процес міграції передбачає складні виклики щодо управління, захисту працівників-мігрантів та розвитку та міжнародної співпраці. Країни мають продовжувати розробку політики, аби отримати повну вигоду від міграції робочої сили для всіх, хто бере участь. Забезпечення нарощування потенціалу для збору та аналізу даних повинно бути невід'ємною частиною загальних зусиль щодо вдосконалення систем ринку праці на національному, регіональному та глобальному рівнях. Проведення внутрішніх опитувань серед домогосподарств, що отримують грошові перекази, допомогли б детальніше зрозуміти вразливі та позитивні сторони цього явища під час кризового та пост-

кризового стану економіки.

З іншого боку, варто зауважити, що хоча грошові перекази є вагомим частиною функціонування багатьох низькорозвинених економік, не слід розглядати це явище як основний інструмент зменшення малозабезпечених прошарків населення та ключовим елементом економічного зростання. Адже крім позитивних аспектів, міграційні процеси супроводжуються відтоком кваліфікованих кадрів з країни, можливою голландською хворобою, а також залежністю від шоків в країнах, що приймають. До того ж, перекази не є заміником офіційної іноземної допомоги чи приватних іноземних інвестицій, оскільки відсутня пряма та швидка взаємодія з економікою, а особливо державними проектами. Висновком з вищезазначеного є те, що тим, хто залучений до процесу розробки міграційної політики та регулювання грошових переказів, доцільно звертати увагу отримувачів на вигоди інвестування даних фінансових ресурсів.

У даній роботі були виконані всі поставлені завдання, зокрема було описано міжнародний досвід, теоретичні та емпіричні прояви грошових переказів, проведення економетричного аналізу. Вивчаючи історичний аспект можна будувати майбутні прогнози розвитку, тому наразі подальше дослідження ефекту міграційних чинників на економіку може поліпшити ефективність розподілу ресурсів у світі.

У першому розділі було вивчено основні теоретичні погляди на теперішню ситуацію з грошовими переказами як новим великим потоком капіталу, можливості використання та освоєння одержаних ресурсів як країнами що приймають, так і тими, що надсилають мігрантів. Зокрема, також наведено яким чином одержані грошові перекази можуть спонукати економічне зростання на прикладі емпіричних праць дослідників з різних країн. Було піднято теми взаємовпливу переказів та голландської хвороби, а також явища про- та контрциклічності під час кризової нестабільності в країнах, яким чином це може

призвести до того, що країни стають реципієнтами ще й екзогенних економічних шоків.

У другому розділі було розглянуто досвід отриманих грошових переказів, їх впливу на економіку таких держав як Україна, Бангладеш та Таджикистан. Приклади двостороннього використання грошових переказів для економічного благоустрою допомогло визначити, що, за умови якісного розподілу грошових ресурсів, взаємодії приватного і державного секторів, та сприяння розвитку міграційної політики, грошові перекази мігрантів можуть якісно впливати на загальне благо країни. Також, що перекази можуть стати прикладом залежності від якої важко позбутися, оскільки вони складають значну частину платіжного балансу країни. Крім того, проаналізовано вплив 2020 року як кризового періоду через швидке поширення вірусу COVID-19 та яким чином зменшення потоків грошових переказів та трудових ресурсів мігрантів вплинуло на залежних від них держави. Підкреслено, що швидкість адаптації до нових санітарно-медичних вимог та відновлення міжкордонного переміщення трудової сили допоможе повернути об'єми переказів до попереднього рівня у короткостроковому періоді. До того ж, виділено методи та способи освоєння грошових переказів та використання їх як інструменту на збільшення багатства країни. Такі способи як діджиталізація фінансових процесів, зменшення додаткових платежів за пересилку, а також розширення мережі пунктів відправлення та отримання грошових переказів мігрантів сприятливо впливає не тільки на об'єми грошових переказів, але й на інші сфери, зокрема до довіри до банківського сектору.

У третьому розділі було проаналізовано показники 19 країн світу, що розвиваються, за допомогою панельної векторної авторегресійної моделі. Вони були поділені на три блоки за географічною складовою протягом 24 років з 1996 по 2019 рр. на основі даних Світового Банку. Під час процесу моделювання була підтверджена гіпотеза, що для країн, що розвиваються, існує позитивна взаємозалежність між припливом грошових переказів в державу та економічним зростанням у вигляді ВВП на особу. Також, існує обернений вплив – під час

позитивної шокової зміни ВВП на особу отримані грошові перекази зменшуються, оскільки генерується оптимальний дохід в середині держави, тож населення менше потребує додаткового фінансування з-за кордону. Зокрема, контрциклічність економічного стану країни та його впливу на грошові перекази доведена лише для країн Східної Європи. Для країн Латинської Америки і Азії зв'язок є нестабільний. Вплив грошових переказів є статистично та економічно значимим, і негативна зміна в грошових переказах може призвести до втрати ВВП на особу приблизно на 4%. Це необхідно враховувати для осіб, що розробляють регулюючі політики для побудови прогнозів та оцінка тенденцій від різноманітних ефектів. Хороші економічні умови ведуть до зменшення грошових переказів у наступному періоді, тож не варто очікувати їх у такому ж обсязі як і в попередньому періоді. Варто зауважити, що ця тема потребує подальшого аналізу та деталізації практичних моделей, а також виокремлення перспектив змін теперішньої ситуації.

Дослідження показало, що країнам, а особливо тим, що розвиваються, належить пройти довгий шлях, щоб перелаштувати внутрішній інституційний лад та максимізувати позитивний ефект від одержаних грошових переказів. Тому і країни, що приймають робочу силу, і ті, що виступають її джерелом, повинні визначити відповідну міграційну політику, засновану на більш тривалих урахуваннях потреб ринку праці та основних прав трудових мігрантів. Результати цієї роботи можуть бути використані при плануванні посткризових методів регулювання міграційної політики та грошових переказів.

Тож, як висновок можна зазначити, що ця тема є актуальним джерелом дискусій на міжнародному рівні, де дослідження та заглиблення у характерні ознаки кожної країни може в цілому допомогти у розробці ефективного використання грошових переказів в економіці та застосуванні регулятивних дій, для того щоб в повній мірі зрозуміти наслідки та визначити дорожню мапу методів для одержання оптимального рівня перерозподілу фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. МОМ. Хто такий мігрант? Міжнародна організація з міграції. URL: <https://www.iom.int/who-is-a-migrant> (дата звернення: 09.12.2020).
2. Відкриті дані Світового банку. Світовий Банк. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>.
3. Ратха Д. Грошові перекази: Кошти для людей, що повернулися додому. Міжнародний валютний фонд. 2020. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/remitt.htm#author> (дата звернення: 09.12.2020).
4. Посібник з платіжного балансу та міжнародних інвестицій. Шосте видання. Міжнародний валютний фонд. 2009. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf> (дата звернення: 09.12.2020).
5. Хасан С., Актер Р., Абассі А., Саха С. Вплив грошових переказів на економічне зростання в Бангладеш. Американський журнал торгівлі та політики. 2019. №6. С. 41–48.
6. Гофманн Е., Лоуренс С. Статистика Міжнародної Міграції Праці Огляд Джерел і Методичні Проблеми. Бюро статистики Міжнародного бюро праці. – 1994. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--stat/documents/publication/wcms_087886.pdf (дата звернення: 11.12.2020).
7. COVID-19: Потоки грошових переказів зменшаться на 14% до 2021 року. Світовий Банк. 2020. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/10/29/covid-19-remittance-flows-to-shrink-14-by-2021> (дата звернення: 11.12.2020).
8. Дельгадо-Вайз Р., Коваррубіас У. Міграційна система Мексики та США: дилеми регіональної інтеграції, розвитку та еміграції. Міжнародна організація з міграції. 2006. URL: https://www.researchgate.net/publication/311900330_The_Mexico-United_States_Migratory_System_Dilemmas_of_Regional_Integration_Development_and_Emigration (дата звернення: 5.01.2021).

9. Пападиметріу Д. Роздуми про взаємозв'язок міграції та розвитку. Семінар з питань міжнародної міграції та розвитку у Північній та Центральній Америці. 1998. URL: https://www.researchgate.net/publication/312057165_Migration_and_Development_in_Mexico_Toward_a_New_Analytical_Approach (дата звернення: 5.01.2021).
10. Річний звіт Міжамериканського банку розвитку. Міжамериканський банк розвитку. 2001. URL: <https://publications.iadb.org/publications/english/document/Inter-American-Development-Bank-Annual-Report-2000.pdf> (дата звернення: 5.01.2021).
11. Дельгадо-Вайз Р., Коваррубіас У. Розуміння взаємозв'язку міграції та розвитку: на шляху до нового теоретичного підходу. Соціальний Аналіз. – 2009. №3. С. 85–105.
12. Раппорт Г., Док'є Ф. Економіка грошових переказів мігрантів. Інститут вивчення праці. 2005. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/21307/1/dp1531.pdf> (дата звернення: 8.01.2021).
13. Фанкхузер Е. Грошові перекази з міжнародної міграції: Порівняння Сальвадору та Нікарагуа. Огляд економіки та статистики. 1995. №77(1). С. 137–146.
14. де ла Брієр Б., Садуле Е., де Жанврі А., Ламберт С. Ролі призначення, статі та складу домогосподарств у поясненні грошових переказів: аналіз для домініканської Сьєрри. Журнал розвитку економіки. 2002. №68(2). С. 309–328.
15. Ходдіно́т Д. Модель міграції та грошових переказів, застосована до Західної Кенії. Оксфордські економічні документи. 1994. №46 (3). С. 459–576.
16. Кокс Д. Мотиви приватних трансфертів. Журнал політичної економії. 1987. №95 (3). С. 508–546.
17. Бенінг В. Деякі думки щодо еміграції із Середземноморського басейну. Міжнародна Організація Праці. 1975. №111(3). С. 251–77.
18. Гріффін К. Про еміграцію селянства. Світовий розвиток. 1976. №4. С. 353–

- 61.
19. Старк О. Економіко-демографічна взаємодія у розвитку сільського господарства: випадок міграції із села в місто. Рим 1978. 162 с. (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН).
20. Акоста П., Лартей Е., Мандельман Ф. Грошові перекази та голландська хвороба. Федеральний резервний банк Атланти. 2009. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/70606/1/572362153.pdf> (дата звернення: 13.03.2021).
21. Глобальні економічні перспективи. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. 2006. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/507301468142196936/pdf/343200GEP02006.pdf> (дата звернення: 11.03.2021).
22. Джуліано П., Руїс-Арранц М. Грошові перекази, фінансовий розвиток та зростання. Міжнародний валютний фонд. 2005. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05234.pdf> (дата звернення: 8.01.2021).
23. Аггарвал Р., Деміргюч-Кунт А., Перія М. Чи сприяють грошові перекази робітників фінансовому розвитку? Світовий Банк. 2006. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/8418/wps3957.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 9.01.2021).
24. Сіддік А., Селванафан Е., Сельвананат С. Грошові перекази та економічне зростання: емпіричні дані з Бангладеш, Індії та Шрі-Ланки. Журнал досліджень розвитку. 2012. №48(8). С. 1045–1062.
25. Прадхан Г. Упадхьяй М., Упадхьяй К. Грошові перекази та економічне зростання в країнах, що розвиваються. Європейський журнал досліджень розвитку. 2008. №20(3). С. 497 — 506.
26. Імаї К., Гайя Р., Алі А., Кайкер Н. Грошові перекази, зростання та бідність: нові дані з країн Азії. Дослідницький інститут економіки та бізнес адміністрування. 2014. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/6430832.pdf> (дата звернення: 11.01.2021).
27. Салахуддін М., Гоу Дж. Зв'язок між економічним зростанням і грошовими переказами за наявності поперечної залежності. Журнал освоєння

- територій. 2015. №49(1). С. 207–221.
28. Прадхан К. Чи сприяє грошовий переказ економічному зростанню в країнах із економікою, що розвивається: Докази FMOLS та панелі VECM. Теоретична та Прикладна Економіка. 2016. №4(609). С. 57–74.
 29. Актер Ш. Приплив грошових переказів та його внесок у економічне зростання Бангладеш. Сучасні соціальні та культурні дослідження. 2016. №62. С. 215–245.
 30. Новік А., Сиса М. Вплив грошових переказів на багатство нації та розвиток бізнесу в країні походження. Інтерсервіс. Київ, 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19740/Novik_The_impact_of_remittances_on_the_nations_wealth.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 12.02.2021).
 31. Здобувачі валюти. Як грошові перекази мігрантів впливають на економіку України. Ціна держави. 2019. URL: <https://cost.ua/728-zdobuvachi-valyuty/> (дата звернення: 15.02.2021).
 32. Грошові перекази в Україну. Національний банк України. 2020. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y_en.pdf.
 33. Інфляційний звіт Жовтень 2020 року. Національний банк України. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020_Q4.pdf?v=4 (дата звернення: 12.03.2021).
 34. Світові перспективи народонаселення – Відділ народонаселення ООН. ООН. 2019. URL: <https://population.un.org/wpp/Download/Probabilistic/Population/> (дата звернення: 15.02.2021).
 35. Інфляційний звіт Квітень 2021 року. Національний банк України. 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2021-Q2.pdf?v=4 (дата звернення: 12.03.2021).
 36. Маккарті Н. Найбільші одержувачі грошових переказів у світі. Statista. – 2020. URL: <https://www.statista.com/chart/20166/top-10-remittance-receiving-countries/> (дата звернення: 16.02.2021).
 37. Чаудхурі І. Вплив операцій на соціально-економічний стан Бангладешу:

- аналіз. Інноваційні проблеми та підходи в соціальних науках. 2014. №7. С. 23–43.
38. Барай М. Динаміка розвитку грошових переказів у Бангладеші. SAGE Open. 2012. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244012439073> (дата звернення: 13.03.2021).
 39. Звіт світової міграції 2020. Міжнародна організація з міграції. 2020. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (дата звернення: 16.02.2021).
 40. Міграція, грошові перекази та стійкість до зміни клімату в Таджикистані Аналітична робота Частина I. Регіональний екологічний центр Центральної Азії. 2017. URL: https://carecenco.org/rus_P2%20WP1%20Migration,%20remittances_FIN.pdf (дата звернення: 18.02.2021).
 41. А ви знали?. Центр статистичних, економічних та соціальних досліджень та підготовки кадрів для ісламських країн. 2011. URL: <https://www.sesric.org/DidYouKnow/doc/GROSS%20DOMESTIC%20SAVINGS.pdf> (дата звернення: 19.02.2021).
 42. Грошові перекази мігрантів в Таджикистан: потенціал для заощаджень та інвестицій в економіку і фінансові продукти для залучення грошових переказів. Міжнародна організація з міграції. 2010. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_308938.pdf (дата звернення: 1.03.2021).
 43. У Таджикистані обсяги грошових переказів скорочуються, доходи громадян падають, ціни ростуть. Бюро звітності Центральної Азії. 2020. URL: <https://cabar.asia/ru/v-tadzhikistane-obemy-denezhnyh-perevodov-sokrashhayutsya-dohody-grazhdan-padayut-tseny-rastut> (дата звернення: 1.03.2021).
 44. Коронавірус. Всесвітня організація здоров'я. 2019. URL: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (дата звернення: 1.03.2021).
 45. Дані МВФ. Міжнародний валютний фонд URL: <https://www.imf.org/en/Data>

- (дата звернення: 1.03.2021).
46. Вплив COVID-19 на грошові перекази. Оцінка механізмів подолання сімей з дітьми з Республіки Молдова. ЮНІСЕФ. 2021. URL: <https://www.unicef.org/eca/media/16226/file/COVID-19%20impact%20on%20the%20remittances%20.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).
 47. Човдгурі М., Чакраборти М. Вплив COVID-19 на робітників-мігрантів та грошові перекази до Бангладеша. South Asian Survey. 2021. №28. С. 38–56.
 48. Світові перспективи зайнятості та соціальної сфери: Тенденції 2020. Міжнародна Організація Праці. 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_734455.pdf (дата звернення: 1.03.2021).
 49. Оцінка економічного впливу COVID-19 і політичні відповіді в Субсахарській Африці. Пульс Африки. 2020. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/9781464815683.pdf> (дата звернення: 3.03.2021).
 50. Такенака А., Гаспар Р. Вплив COVID-19 на міжнародну міграцію, грошові перекази та домогосподарства одержувачів у країнах, що розвиваються в Азії. ADB Briefs. 2020. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/622796/covid-19-impact-migration-remittances-asia.pdf> (дата звернення: 3.03.2021).
 51. Прем'єр-міністр Лі про ситуацію COVID-19 у Сінгапурі 21 квітня 2020 року. Міністерство закордонних справ Сінгапуру. 2020. URL: <https://www.mfa.gov.sg/Overseas-Mission/Washington/Mission-Updates/2020/04/PM-Lee-on-the-COVID-19-Situation-in-Singapore-on-21-April-2020> (дата звернення: 3.03.2021).
 52. Національний план грошових переказів (Саудівська Аравія). Глобальний форум міграції та розвитку. Саудівська Аравія, 2018. URL: <http://www.gfmd.org/pfp/ppd/10357> (дата звернення: 3.03.2021).
 53. Дослідження про регуляторні рамки переводу та доступність каналів регулярного переводу держав членів процесу Коломбо. Міжнародна організація з міграції. 2019. URL: <https://publications.iom.int/fr/system>

- /files/pdf/study_on_remittance_regulatory_frameworks.pdf (дата звернення: 3.03.2021).
54. Абріго М., Лав І. Оцінка панельної векторної авторегресії в STATA. The Stata Journal. 2016. №16 (3). С. 778–804.
 55. Сю Х., Лі С., Еом Т. Довідник методів дослідження в державному управлінні: Вступ до аналізу панельних даних. 2007. URL: <https://www.researchgate.net/publication/299629608>
[Introduction to Panel Data Analysis](#) (дата звернення: 14.03.2021).
 56. Сяо Ч. Аналіз панельних даних. – Нью-Йорк: Видавництво університету Кембридж, 1986. (Монографії економетричного суспільства). (11).
 57. Балтагі Б. Економетричний аналіз панельних даних. Нью-Йорк: Джон Уайлі та Сини, 2001. (2).
 58. Економічне зростання (ВВП, річна різниця у %). Економічний Фокус. URL: <https://www.focus-economics.com/economic-indicator/gdp> (дата звернення: 22.01.2021).
 59. Вплив корупції на ріст та нерівність. Tranperency International. 2014. URL: https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf (дата звернення: 11.01.2021).
 60. Що таке рівень безробіття?. FocusEconomics. URL: <https://www.focus-economics.com/economic-indicator/unemployment-rate>. (дата звернення: 11.01.2021).
 61. Гіндман Р., Афанасопулос Д. Прогнозування: принципи та практика (2-е видання). OTexts. 2018. URL: <https://otexts.com/fpp2/stationarity.html#fn14>. (дата звернення: 11.03.2021).
 62. Генгенбах К., Палм Ф., Урбай Ж. Тестування панельної коінтеграції за наявності загальних факторів. Кафедра кількісних економічних. 2005. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/6941807.pdf>. (дата звернення: 11.03.2021).
 63. Луткеполь Х., Поскітт Д. Оцінка ортогональних імпульсних відгуків за допомогою векторних авторегресивних моделей. 7. 1991. №4. С. 487–496.